

בתים דתפילין כמו הד' מינים עכ"ל¹. ומבואר בדבריו שבין הסוכה ובין הלולב, שניהם הם בבחינת דעת, שסוכות היא המשכת הדעת, והד' מינים ממשיכים את הדעת בפנימיות האדם.

וכמו שכתב בדרך ה' (ח"ד פ"ח) וז"ל ואור השם ברוך הוא, מאיר על ראשם של ישראל ומעטירם, באופן שתהיה אימתם נופלת על כל אויביהם, על ידי נטילת הלולב ומיניו, והוא מה שאמר הכתוב (דברים כח, י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, וכבר היו משיגים זה הענין בגלוי מיד, אילו לא היו החטאים מונעים אותו, אמנם על כל פנים מזדמן הדבר לצאת לפועל בזמנו. ועל ידי פרטיות מצות הלולב, בנענועיו והקפותיו, משתלם ענין זה, להתחזק שליטת השם ברוך הוא, על ראשם של ישראל, ולהפיל אויביהם לפנייהם ולהכניעם תחתם, עד שהם בעצמם יבחרו להיות להם לעבדים עכ"ל.

ונלע"ד שיהודה קאי על השרים, וכמו שכתב רש"י בנחמ"י (ו, יח) "כי רבים ביהודה - שהיו שרים רבים ביהודה", והיינו התלמידי חכמים וצדיקים שבישראל, שהם זוכים למדריגת דעת, לדעת את הקב"ה ולהרגיש באמת השכינה הקדושה ששורה בתוך הסוכה. אבל שאר ישראל רק זוכים ששם הוי"ה יאיר על ראשם, אבל אינם זוכים למדריגת דעת. ולכן כתוב "נודע ביהודה אלקים", דהיינו התלמידי חכמים זוכים לדעת את אלקים, ואפילו הפשוטים שבעם ישראל, זוכה ל"גדול שמו", שמתגדל שמו יתברך ומאיר עליו. וכתוב "ישראל", שהוא לשון שררה, כדכתיב (==) "כי שרית עם אלקים ותוכל" כי על ידי נטילת הלולב זוכים אפילו

מאמר א'

ויהי בשלם סוכו

ג' דברים שובר את כוחם של הס"א - סוכה לולב ושמיני עצרת

נלע"ד דיש ג' דברים ששובר את כוחם של הס"א וחילותיו בזמן שמחתינו, והם מרומזים בפסוקים שבתהלים, ואלו הם: סוכה לולב ושמיני עצרת. ונפרשם בעזה"י לפי סדר הפסוקים:

(א)

נודע ביהודה אלקים בישראל גדול שמו

כתיב (עו, ב) נודע ביהודה אלקים, בְּיִשְׂרָאֵל גְּדוֹל שְׁמוֹ: ונלע"ד דקאי על הסוכה והלולב, שעל ידיהם זוכים כלל ישראל לדעת אלקים, וכמו שכתב השפת אמת זצ"ל זי"ע (סוכות שנת תרל"ו אות ג') וז"ל, ענין סוכה ולולב דכתיב (ויקרא כג, מ) ולקחתם לכם, דכתיב (דברים ד, לט) וידעת היום והשבות אל לבבך, כי בסוכות נמשך הדעת לבני ישראל דכתיב (ויקרא כג, מג) למען ידעו. והד' מינים הם להמשיך הדעת בפנימיות האדם. וביאור הענין סוכה ולולב כמו ציצית ותפילין שהוא אור המקיף והמשכת הדעת בד'

במדרש. ואיתא כי לולב ומיניו הם מאני קרבא. והענין הוא כי הוא תיקון בחינת הגוף, כי הסוכה הוא שם ה' נקרא עליך, ולולב הוא בחינת תפילין של יד, ולקחתם ביד ובזה הוא המלחמה כמ"ש והידים ידי עשו [לכן בשבת אין צריכין לולב שהיא יומא דנשמתין ולא דגופא והיא יום מנוחה]. ועל שנים אלו דורש במדרש הבונה בשמים כו'. ואגודתו על ארץ הוא לולב ומיניו. וכתיב ויהי נועם ה' כו' הוא בחינת הסוכה ומעשה ידינו הוא בחינת הלולב עכ"ל.==

¹ ובמקום אחר (שנת תרמ"ט ד"ה במצות) כתב השפת אמת וז"ל, במצות הלולב ומיניו, שמעתי מפי מורי זקני ז"ל כי במצות סוכה בא שפע הדעת כמ"ש למען ידעו. ובלולב מקבלין בני ישראל הדעת כמ"ש ולקחתם. ומובן ביותר לפי מה ששמעתי ממנו ז"ל פי' לקח טוב נתתי לכם (משלי ד, ב), כי השי"ת מלבד שנתן לנו התורה גם הלקיחה שלנו הוא מסייע לנו להיות כלים לקבל הטוב, ודפח"ח. וכן הוא במצות ולקחתם שנתן לנו לולב ומיניו להודיענו כיצד יכול כל אחד לקבל הדעת, זה בכח התורה וזה בכח המצות. והם כנגד האיברים כמ"ש

שהיה חקוק בו שמו הגדול מפורש בשבעים שמות] עכ"ל.

ונלע"ד שהסוכה היא כנגד ענני הכבוד שחזרו, והלולב שהיא הכל זין שלנו, היא כנגד הכלי זין שהיה חקוק בו שם המפורש ושבעים שמות הקדושים, ולכן שורה על ראשינו אז שם ה' כשאוחזים את הד' מינים, ואפשר שגם בלולב מרומז שבעים שמות כנגד שבעים אומות העולם להכניע כוחם.

ומצאתי כעין זה בספר **תורת המנחה מהר' יעקב סקלי ז"ל** (דרשה פג עמ' 741) שכתב וז"ל, תמצא כי הדס ולולב כל אחד מהם עם אותיות עולה למנין שבעים ושנים, כיצד הדס בגימטריא ס"ט ואותיותיו ג' הרי ע"ב, וכן **לולב ס"ח ואותיותיו ד' הרי ע"ב**, והם כנגד ע"ב שמות, ורוכב על ע"ב קל (ישעי' יט, א), ובא משה בע"ב הענן (שמות יט, ט) עכ"ל.

והנה כתוב **במדרש תהלים** (עו, ג) וז"ל אימתי נודע ביהודה אלקים, כשתקים אותה הסוכה שאמרת (והיה) ביום ההוא אקים את סכת דויד הנופלת (עמוס ט, יא), הוי ויהי בשלם סוכו עכ"ל.

נמצא שבסוכות שהיא בבחינת מה הקמת סוכת דוד הנופלת, זוכים לדעת, לנודע ביהודה אלקים, ולכן מתפללים אנו בברכת המזון הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת, כדי שנזכה לדעת השלם על ידי שיקים את סוכת דוד הנופלת לעתיד לבא.

(ב)

ויהי בשלם סוכו

(ג) **וְיִהְיֶה בְּשָׁלֹם סֻכּוֹ וּמַעֲוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן**: פי' א' - פירש **המלבי"ם** וז"ל ויהי בשלום סוכו - בירושלים ששם ישבו ההמון, שם היה סוכתו של ה', שהסוכה היא דירת עראי. ומעונתו בציון - בציון שם ישבו המלך והסנהדרין וכהני ה', שם היה מעונתו בקביעות כי שם היה מקדש ה' עכ"ל.

הפשוטים להיות שולטים על אומות העולם, וכמו שכתב הרמח"ל שזה מכניע אותם תחתינו.

ע' שמות הנרדפים ומה שהביא מהמלבי"ם == ע' פירוש הגר"א נחום ומובא בחח"ת הגר"א פ' וישלח לא יקרא שמך יעקב ==

עוד אפשר לפרש על פי מה שפירש **החיד"א** בפירושו **יוסף תהילות** כאן, "נודע ביהודה אלקים בבית המקדש, שהשרה שכינתו בבהמ"ק ועכ"ז בישראל גדול שמו ששכינה שורה גם בצדיקים".

והגר"א בביאור אגדות מגילה (דף י: ד"ה תחת הנעצוץ) כתב וז"ל, ב' דברים (אבדנו) בחורבן בהמ"ק, **סילוק השם וסילוק השכינה**, שבהמ"ק מקום השכינה, וע"י הריגת הצדיקים הוא סילוק השם, דוכרא ונוקבא (זכר ונקבה) אדם וארץ עכ"ל.

נמצא שהם הב' דברים המרומזים בפסוק, נודע ביהודה אלקים - שכינה היתה שורה בבהמ"ק שהיא ביהודה, ובישראל גדול שמו - היינו שם הוי"ה שהיה שורה על ראשם של הצדיקים. וכנגדם יש לנו ב' מצוות, הסוכה שהיא כנגד בהמ"ק והלולב שהיא כנגד הוי"ה.

והנה לשון "ישראל", קאי על צדיקים, וכמו שכתב ר' **אברהם בן הגר"א** בפירוש על נחום (ב), (ג) "יעקב נקרא המון העם כו', **ישראל המופלאים שבדור**", ובביאור אגדות על ברכות כתב הגר"א וז"ל יעקב מורה על גלות שנדש בעקב, וישראל על הגאולה עכ"ל, וכן סוכות הוא מעין הגאולה, שזוכים ישראל להיות בבחינת צדיקים ובגאולה.

והנה כתיב **בשיר השירים** (ב, יז) עד שיפוח היום ונסו הצללים טוב דמה לך דודי לצבי או לעופר האילים על הרי בתר. ופירש **התרגום** וז"ל ובזעירות יומיא עבדו בני ישראל ית עגלא דדהבא ואסתלקו ענני יקרא די מטללין עלויהון ואשתארו מפרסמן ואתרוקנו ית תיקון זייניהון דחקיק ביה שמא רבא מפרש בשבעין שמהן [לשה"ק: במקצת ימים עבדו בני ישראל את העגל של זהב, ונסתלקו ענני הכבוד שהיו מציל עליהם ונשארו גלויים, ונתרוקנו את הזין שלהם

שמארץ ישראל המתפשט שם שלכן עתידים בתי כנסיות שבבבל לקבוע בארץ ישראל שאויר ארץ ישראל מתפשט שם על ידי שמתפללים לנגד ארץ הקודש כמ"ש והתפללו אליך דר ארצם כו' ונגד מקום בהמ"ק ואז ממשיכים אויר **ממקום בהמ"ק** דרך ארחות עקלקלות למקום בתי כנסיות שבגלות, ולכן אמרו רז"ל בפ"ק דברכות ר"י חזא סבא בבבלי תמה אמר למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב, כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי בבי כנישתא אמר היינו דאהני להו ששם הוא אוירא דארץ ישראל ממש, ועי"ז מטהרים קליפת נוגה ונטפלת לקדושה" (שם אות קיד עמ' קפג), דהיינו שבתפלה ע"י שמכוונים את לבם לקודש הקדשים מקדשים את מקום הבית כנסת, כי מושכים מאוירא דא"י לתוך הבית הכנסת שמתפללים בו], אבל עסק התורה קדושתה יותר גדולה, עד שהוא יתברך נמצא בכל מקום שעוסקים תלמידי חכמים בתורה, וגורמים ששם יהיה נפתח השמים ונדחים כל החיצונים משם, ומתקדש אותו מקום עד שיהיה ראוי להשראת שכינתו כמ"ש אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד. וזה היה טעם גלות ישראל בכל העולם כדי להשרות הקדושה בכל מקום כו' כל זמן שלא נתפשט הקדושה בכל מקום ולא נתבער הטומאה מכל הארץ אי אפשר לו שיבא עכ"ל.

ונלע"ד שזהו ההבדל שבין הסוכה לשמיני עצרת, שבסוכות היא בבחינת תפלה שהשכינה שורה במקום אחד בלבד, בתוך הסוכה, משא"כ בשמיני עצרת שורה השכינה בכל מקום, ומביאים אותה לבתינו על ידי דביקותינו בתורה הק', שאם עוסקים בתורה בכל מקום נביא את השכינה לכל מקום שבעולם, ונבער את הרע בכל מקום בעולם.

פירוש ב' - והנה כתוב **בבראשית רבה** (נו, י) וז"ל אברהם קרא אותו יראה שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה, שם קרא אותו שלם שנאמר (בראשית יד) ומלכי צדק מלך שלם אמר הקדוש ברוך הוא אם קורא אני אותו יראה כשם שקרא אותו אברהם, שם אדם צדיק מתרעם, ואם קורא אני אותו שלם אברהם אדם צדיק מתרעם, אלא הריני קורא אותו ירושלים כמו שקראו שניהם יראה שלם ירושלים. ר' ברכיה

ונלע"ד לפרש על פי זה שהסוכה היא בבחינת ירושלים, שהיא השראת השכינה בדרך עראי, ואז מגיע שמיני עצרת שהיא להכניס את השכינה לבתינו בקביעות, ולכן הוי מעונתו אז הוי בציון, דהיינו שבחינת שמיני עצרת היא כמו בית המקדש בעצמו, וחלק מהטעם הוא מפני שהיא מעונתו, בקביעות, שכשהאדם קובע את השכינה בקביעות בביתו על ידי לימוד התורה, הוי במדרגה גבוה יותר, והוי בבחינת בהמ"ק בעצמו, וזוכים להשראת עיקר השכינה כמו שהיתה בציון במקום שישבו הסנהדרין בלשכת הגזית.

ועי' ספר **אור תורה** על מעלות התורה, להג"ר **יצחק אייזיק חבר** זצ"ל זי"ע פה שלישי להגר"א (עמוד רל"א), שכתב על הגמ' **בברכות** (ח.), וז"ל 'אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות, והיינו דא"ר חייא בר אמי משמי דעולא אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד'. כי מציון תצא תורה כו' ששם היו יושבים סנהדרי גדולה בלשכת הגזית, שמשם יצאה הוראה לכל ישראל. וזהו **עיקב התורה לכיון לאמיתה של תורה להורות כהלכה**, ושם הוא עיקר השראת השכינה, ולכן הוצרכו סנהדרין שיהיה מקומם בעזרה אצל המזבח כו' שעל ידי זה היתה השכינה שורה בבית המקדש. וכן מצינו במדבר שהיתה **עיקב השראת השכינה במשכן בעבור ששם דיבר הוא יתברך כל התורה כללותיה ופרטותיה עכ"ל**.

ולכן אפשר לומר שמעונתו בציון, היינו במקום ששם נמצאים שערים המצויינים בהלכה, שאז היא עיקר דירתו יתברך ושורה הקב"ה עיקר שכינתו שמה. והיינו ענין שמחת תורה ששמחים עם התורה כהכנה להיות דבקים ושקועים בד' אמות של הלכה.

עוד כתב הג"ר **יצחק אייזיק חבר באור תורה** (עמוד רצו-רצז) וז"ל, עבודת הקרבנות אינו אלא במקום המיוחד לכך כו' ששם הוא שער השמים ובו השראת שכינתו כו' [ותפלה כולם מכוונים לבם לאותו מקום "כי התלבשות השכינה בגלות בין הקליפות על ידי קליפת נוגה וכשבאים לבית הכנסת להתפלל אז מקדשים מקום הזה באויר

הלולב כלפי פניו. ובד הדס עם שני בדי ערבה משמאל הלולב וכו' פני הלולב גוון לבן [חכמה] וההדס גוון ירוק [תפארת] וההערבה אדום [בינה] וכו' האדום שמכסה פני הלבן הוא שנאמר הענן יכסנו ומראה אש, והג' גוונים הם בלולב. וסדר נטילתו פנים כנגד פנים כי אחר כיפור פני המן חפו ואנו עם ה' בפנים מאירים עכ"ל.

ובספרו **חומת אנך** (במלכים-א ח, יג) כתב וז"ל בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים. אפשר במה שהקשו בירושלמי איך נבנה בית המקדש על הר והלא כל מקום שאתה מוצא הר וכו' בידוע שהיה שם ע"ז. ותירץ הרב מהר"א רוצאניס ז"ל במ"ש בזהר הקדוש דכשהשכינה שרתה במקום אחד אין רשות לסט"א לבא שם ואמרו רז"ל דעל אבן שתיה התפלל כביכול הקדוש ברוך הוא קודם (שיברא) [שנברא] העולם א"כ אין רשות לסט"א לבא שם עכ"ד וז"ש בנה בניתי בית זבול לך ואין לחוש דהיה הבנין על הר לומר דבכל הר יש ע"ז. לז"א מכון לשבתך עולמים דכל סט"א יודעת דשרתה שכינה קודם שנברא העולם שם ולכך הסט"א אין לה מקום לבא שם עכ"ל³.

ואפשר לפרש שאם האדם מטהר ומקדש עצמו כראוי בימים נוראים, אז גם הקב"ה מגיע לסוכת האדם בסוכות, ומתפלל בתחילת השנה שהיא הבריאה חדשה בתוך הסוכה שיזכה לשכון שכינתו בתוך האדם, ואם זכה לזה, אז מובטח הוא שבאותו שנה לא יחטא, כי לא ישלוט כוחו של הסטרא אחרא עליו שנמשלת לעבודה זרה, כמו שאמרו רז"ל **בשבת** (קה:): וז"ל אמר רבי אבין... לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר (תהלים פא, יז), איזהו אל זר שיש בגופו של אדם? הוי אומר זה יצר הרע עכ"ל.

פירוש ה' - והנה כתב "הג"ר יצחק אייזיק חבר ז"ל זי"ע באור תורה (אות מט) ש"בית המקדש

בשם רבי חלבו אמר עד שהוא שלם עשה לו הקדוש ברוך הוא סוכה והיה מתפלל בתוכה שנאמר (תהלים עו, ג) ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון, ומה היה אומר יהי רצון שאראה בבנין ביתי עכ"ל.

ושמעתי לפרש את הפסוק כך, דכשהיה הקב"ה שנקרא שלם בסוכו, אז התפלל שמעונתו יהיה בציון².

פירוש ג' - ושמעתי מהגה"צ ר' שלמה זלמן ו. שליט"א שאמר לי שהישמח משה היה אומר ויהי בשלם סוכו - מי שמקיים מצות סוכה בשלימות, ומעונתו בציון - זוכה לקדושת ירושלים בתוך סוכתו.

וכתב הקרן לדוד מהג"ר אליעזר דוד גרינוואלד זצ"ל (סוכות עמ' רנב) וז"ל על ידי מצות סוכה נוכל לישוב בציון ולא נצטרך לילך בגולה, כי כבר יצאנו ידי גלות על ידי סוכה. והיינו דאמר הכתוב ויהי בשלם סוכו, אם יקיים מצות סוכה בשלימות זוכה להיות מעונתו בציון עכ"ל.

פירוש ד' - וכתב החיד"א בפירוש יוסף תהילות כאן וז"ל, וכי תימא איך שורה בבית המקדש והרי הוא הר ואין לך הר שלא עבדו ע"ז כמו שהקשה בירושלמי? לז"א ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון מעת שנברא העולם ושוב אין רשות לסט"א לבא כמו שתירץ הרב מהר"א רוצאניס ז"ל והבאתיו בכמה מקומות עכ"ל.

ובספר לקוטי לוי יצחק (פסחים עמ' קו) וז"ל על ידי מצות סוכה שמגיע בגלגלתא זוכים לבנין בית המקדש שהוא ג"כ בחיצת מקיף גדלגלתא ובהמ"ק נקרא ג"כ סוכה כמ"ש ויהי בשלם סוכו עכ"ל.

כתוב בספר ולקחתם לכם (ח"א עמ' לב) ראיתי עוד דרך חדשה באגידת לולב כו' בבארות יצחק (עמ' עזר) בשם שפתי כהן פ' אמור בשם קבלה אשכנזית, אוגד שני בדי הדס מימין הלולב ופני

² מהרה"ח ר' משה ק. שליט"א כמדומני שכך שמעתי ממנו.

³ ובספרו **חומת אנך** (פרשת בשלח אות יב) מאריך בזה ביתר ביאור וז"ל, תבאמו ותטעמו בהר נחלתך. וכי תימא אין הר שאין בו ע"ז. לז"א מכון לשבתך כמו שתירץ

שום פסוק, מאחר שמדבר מעולם הבא, ועל זה לא התנבאו הנביאים.

ולפי"ז נלע"ד לפרש הפסוק בעוד אופן, ויהי בשלם סוכו - כשהקב"ה נמצא בתוך הסוכה כאן למטה, על ידי שמקיימים מצוותיו בשלימות, אז נזכה למעונתו בציון - שהקב"ה ישרה שכינתו בציון, מכוח שיתפלל הקב"ה בתוך סוכתינו, שנזכה לראות בבנין הבית ולהיות בתוך מעונתו בציון.

(ג)

אין השכינה שורה אלא על הר - ומהו ההר שעליה יושבת הסוכה

והנה איתא בתוספתא ברכות (א, טו) וז"ל כיוצא בו ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון וכי מה ראה הכתוב להחזיר לה שם הראשון לפי שנאמר (ירמיהו לב, לא) כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר יכול אף עכשיו הרי היא באף ובחמה, תלמוד לומר (תהלים סח, יז) ההר חמד אלקים לשבתו, הרי היא בחמדה ובתאוה, מלמד שכיפר לה חורבנה. ומניין שאין השכינה חוזרת לתוכה עד שתעשה הר שנאמר ויהי בשלם סוכו מצינו כשהוא שלם קרויה הר הא אין השכינה חוזרת לתוכה עד שתיעשה הר ואומר ויקרא אברהם את שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה ואומר זכור ה' לבני אדום את יום ירושלם אימתי כשיעקרו יסודותיה ממנה האמרים ערו עד היסוד בה עב"ל.

ומבואר שכשיהיה הר הבית שלם, אז ישרה הקב"ה שכינתו עליו, ויהיה שוב בבחינת סוכה. וא"כ הסוכה בסוכות היא בבחינת שלימות השכינה במקום המקדש. והדברים נוראים!! וא"כ אין נחת רוח להקב"ה יותר גדול מזה, שיכול להשרות שכינתו בשלמות בסוכות, ולכן נקראת יום א' דסוכות בתורה, יום הראשון דהוי כיום הראשון של בריאת העולם.

ואפשר להוסיף, דכשם שאין השכינה שורה אלא במקום הר, כך אין השכינה שורה בסוכה אלא במקום הר, ולכן באים האושפזין שהם

של מעלה היה מתלבש בבהמ"ק של מטה ממש, בעת שהיו ישראל עולים לרגל". והסברתי במקום אחר עפ"י מש"כ בבראשית רבה (עד, יז) שאין השכינה שורה אלא בששים רבוא, ובפסיקתא רבתי (תחילת פל"ה) כתוב וז"ל, בשעה שנבנה הבית האחרון לא שרתה בו שכינה, שכך אמר הקב"ה אם עולים ישראל כולם, תשרה שכינה, ואם לאו לא ישתמשו אלא בבית קול עכ"ל, ולכן, כשכל כלל ישראל יקומו לתחיית המתים (ועכ"פ יהיה לפחות ס' רבוא), ויבואו למקום המקדש ונשאגו כולנו לה' יתברך שובי, "שובי שובי השולמית, שובי שובי ונחזה בך" (שה"ש ז, א), תחזור אלינו הקב"ה (כך שמעתי מהגה"צ ר' שלמה ברעוודה על פי הגר"א שם), ואז ירד בהמ"ק שלמעלה, שהיא השכינה בעצמה.

ואפשר שלכן התפלות בסוכות יש להם כוח מיוחד להביא את הגאולה, דהוי כאילו נמצאים כלל ישראל במקום המקדש, וצועקים שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך. ואפשר שגם זה מרומז בפסוק, ויהי בשלם סוכו, כשהשכינה נמצאת בתוך הסוכה אז אפשר להתפלל על מעונתו בציון, שיחזיר מעונתו לציון, כמו שהקב"ה התפלל כשעשה סוכה בשעת בריאת העולם.

ו - והשל"ה (פרשת תרומה תורה אור) וז"ל אתם הכרם ואני השומר, זה רומז לכתר מלכות, שהוא מתנה של עולם הבא, כמו שכתבתי לעיל (אות יח). אמרו רבותינו ז"ל (ברכות לד:) כל הנביאים לא התנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא 'עין לא ראתה אלקים זולתך' (ישעיה סד, ג). ואמרו (ברכות שם) זהו יין המשומר לעתיד לבא. ועל זה היין אמר אתם הכרם כרם ה' צבאות, והוא משומר בענביו, זהו ואנכי השומר. ואז יקים ה' סוכת דוד הנופלת, זהו עשו סוכה, כי בקימת סוכה למטה תקום סוכ"ת דו"ד הנופלת למעלה, ותעלה מעלה ממדרגה למדרגה עד סוד הבינ"ה סוד עולם הבא, ששם יין משומר מכל מגע גוי. שאין להם אחיזה רק מצד הבנין של מעלה, כי ישמעאל נגע ויצא מאברהם שמדתו חסד, וכן עשו מיצחק כו', אמנם שם הכרם כרם ה' צבאות. ובכאן לא הביא

בבחינת הר, וכמו שכתוב **בשמות רבה** (טו, ד) "אין הרים אלא אבות שנאמר (מיכה ו, ב) שמעו הרים את ריב ה'".

והנה מצאנו שאברהם משה ודוד קראו הר, וכדאיתא **בספרי** (פרשת ואתחנן פיסקא כח) וז"ל, ההר הטוב הזה והלבנון (דברים ג, כה) - הכל קראו אותו הר, אברהם קראו הר שנאמר (בראשית כב, יד) אשר יאמר היום בהר ה' יראה, משה קראו הר שנאמר ההר הטוב הזה, דוד קראו הר שנאמר (תהלים כד, ג) מי יעלה בהר ה', ישעיה קראו הר שנאמר (ישעיה ב, ב) והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה', גוים קראו אותו הר שנאמר (שם ב, ג) והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' עכ"ל⁴.

(ד)

שמה שיבר רשפי קשת

(ד) **שְׁמָה שִׁבֵּר רִשְׁפֵי־קֶשֶׁת מִגֵּן וְחָרֵב וּמִלְחָמָה סֶלָה:** בזכות קיום המצוות של סוכה לולב ושמחה בשמיני עצרת, שובר הקב"ה את כוחם של האומות העולם וכוחה של הס"א שלא יקטרגו או יזיקו לנו.

והנה כתוב **במדרש תהלים** כאן וז"ל שמה שיבר רשפי קשת - **תוקף קשת של אדום**, כמה שנאמר חרבם תבוא בלבם [וקשתותם תשברנה] (תהלים לו טו), כי כל דבר שהוא קשה נמשל באש, שנאמר כי אש יצאה מחשבון (במדבר כא כח), וכתוב רשפיה רשפי אש (שיר השירים ח, ו), לכך נאמר שמה שיבר רשפי קשת. מגן וחרב ומלחמה - של כל אומה ולשון שבאו להלחם בירושלים עכ"ל.

⁴ ואפשר שמדה כנגד מדה עשה להם הקב"ה שהם נקראים הר, וממילא השכינה באה בבית המקדש ובסוכה בזכותם. וכן משה ואהרן נקברו/ מתו על הר, ולכן זכו למדרגה גבוהה מאד של שכינה קודם פטירתם.
⁵ וכתב **השבט מוסר** (פרק נב) וז"ל כ"י ש"ם - עולה במספר שע"ו עם ד' אותיות ושני תיבות של כולל - כמספר שלום שעולה ש"ו, לרמז כשיש שלום - אז ה'

וכתוב **בויקרא רבה** (ל, טז) וז"ל ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון הרי אני נגלה לכם ראשון **ופורע לכם מן הראשון** - זה עשו הרשע דכתיב ביה (בראשית כה, כה) ויצא הראשון, ובונה לכם ראשון - זה בית המקדש דכתיב ביה (ירמיה יז, יב) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו, ומביא לכם ראשון - זה מלך המשיח דכתיב ביה (ישעיה מא, כז) ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן עכ"ל.

ומבואר שבזכות הלולב יפרע הקב"ה מן אדום הרשע, וא"כ הוא מה שכתוב כאן שבזכות קיום ג' מצוות אלו נזכה שהקב"ה יפרע מאדום הרשע.

ונלע"ד דמרמז כאן שישבר כוחם של עשו ושל ישמעאל, שהרי ישמעאל הוא רובה קשת (בראשית כא, כ), ועשו התברך בעל חרבך תחיה (שם כז, מ), וכאן כתוב שישבר קשת וחרב, שישבר כוחותיהם של שניהם. ובמסכת **כלה רבתי** (ג, א) איתא שעש"ו ושלום"ם הם אותה גמטריא, לרמז ששלום הוא ההיפך של עשו, ולכן נלע"ד שעל ידי הסוכה המביאה שלום בעולם, אז גם ישבית את כל המלחמות לגמרי, שיהיה רק שלום בעולם, וזש"כ "ומלחמה סלה"⁵.

מאמר ב'

ח"ב של מאמר ויהי בשלם סוכו

הראה לי הבה"ח י.י.ה. נ"י **בדברות קודש מהאדרמו"ר מבעלזא שליט"א** (ליל א' דסוכות תשנח עמ' נח) שכתב וז"ל, איתא בספרן של

אקרא (דברים לב, ג) אבל כשאין שלום ח"ו בא אדום לשכח להקב"ה שלא לקרותו כי המחלוקת מושך את הכעס, המסלק מעליו השכינה וגם עוז פניו ישונה [ישונה] (קהלת ח, א) שמסתלק מעליו צלם אלקים והשכחה מצויה ומביאו לשכוח אם יש אלקים שופטים בארץ עכ"ל. ולכן צריך לזהר לא ליפול בכעס או מחלוקת בסוכות כדי לא לגרש את השכינה מהסוכה.

היה זאת תיכף בצאתם מארץ מצרים רק אחר כך במדבר?⁶

ויש לומר דהנה איתא בתרגום יונתן פר' בא על הפסוק (שמות יט, ד) ואשא אתכם על כנפי נשרים, "וטענית יתכון על עננין הי כעל גדפי נשרין מן פילוסין ואובילית יתכון לאתר בית מוקדשא למעבד תמן פסחא ובההוא ליליא אתיבית יתכון לפילוסין" [מתורגם ללשה"ק מפ' **כתר יונתן** "ונשאתי אתכם על עננים כמו על כנפי נשרים מן רעמסס והובלתי אתכם למקום בית המקדש לעשות שם פסח ובההוא לילה השבתי אתכם לרעמסס"] דבשעת יציאת מצרים בליל פסח בא ענן ונטל את כל ישראל לירושלים למקום המקדש, ושם אכלו הקרבן פסח, ואחרי כן החזירם למצרים.

והנה איתא במדרש (בראשית רבה נו, י) על הפסוק (בראשית יד, יח) ומלכי צדק מלך שלם וגו' "אברהם קרא אותו יראה שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה, שם קרא אותו שלם שנאמר (בראשית יד) ומלכי צדק מלך שלם אמר הקדוש ברוך הוא אם קורא אני אותו יראה כשם שקרא אותו אברהם, שם אדם צדיק מתרעם, ואם קורא אני אותו שלם אברהם אדם צדיק מתרעם, אלא הריני קורא אותו ירושלים כמו שקראו שניהם יראה שלם ירושלים. ר' ברכיה בשם רבי חלבו אמר עד שהוא שלם עשה לו הקדוש ברוך הוא סוכה והיה מתפלל בתוכה שנאמר (תהלים עו, ג) ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון, ומה היה אומר יהי רצון שאראה בבנין ביתי" נמצא דתיכף ביציאת מצרים היו כל ישראל במקום המקדש ואז זכו לקדושת הסוכה.

וזהו שכתוב כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים, כדברי התרגום יונתן שענן הוליכם למקום המקדש, וזכו אז לקדושת הסוכה ולקדושת בית המקדש אף שלא היה עדיין בנוי עכ"ל.

צדיקים שבתוך הסוכה שורה קדושת ארץ ישראל וקדושת ירושלים וקדושת בית המקדש, כדוגמת בתי כנסיות ובתי מדרשות (עי' מגילה כט.). וי"ל שזה נרמז בפסוק (תהלים עו, ג) ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון, והיינו שבסוכה נמשכת קדושת ציון וירושלים, ולכן מתפללים כשנכנסים לסוכה (התפלה מסידור שערי ציון) "ותזכנו לישב ימים רבים על האדמה אדמת קודש".

וזהו ענין חג הסוכות שהוא אחר ר"ה ויוה"כ, כי בכדי לזכות לקדושת ארץ ישראל צריכים להיות בשלמות הראויה, כדכתיב (תהלים כד, ג-ד) מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו, נקי כפים ובר לבב וגו', וכן ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון, פירשו כשהאדם הוא בשלמות יכול לזכות לקדושת ארץ ישראל, ולכן אחר ראש השנה ויום הכפורים, שבהם שבים בני ישראל בתשובה וזוכים למחילה סליחה וכפרה, יכולים לזכות בחג הסוכות לקדושת ארץ ישראל.

וזה שנרמז במאמרם ז"ל אמרה תורה כל שבעת ימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, כי בית המקדש אשר בו נמשכו כל האורות וכל הקדושות באופן קבוע, הוא בבחינת דירת קבע, ובחג הסוכות זוכים לכל אותם האורות והקדושות גם שלא במקום קביעותם על ידי קיום מצות סוכה, שהיא בבחינת דירת עראי, וזהו אמרה תורה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, וכדאיתא (אהלי שם להרה"ק מזלושיץ) שראשי התיבות של עראי הם ארבעה גבולות ארץ ישראל - עכו בקם אשקלון ים (עי' גיטין ב.). ורומז על האמור שבסוכה זוכים לקדושת ארץ ישראל עכ"ל.

ובספר לקט אמרי קודש מבעלזא על סוכות מהרה"ק המרי"ד מבעלזא ז"ל זי"ע (במקרא קודש שנת תרסז) שכתב וז"ל בסוכה קשה על לשון הכתוב כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים, דהא על כרחך לא

⁶ לא זכיתי להבין קושייתו שהרי מיד ביום יציאת מצרים זכו לענני הכבוד וכמו שכתוב ויחנו בסוכות עי' שם בדברי חז"ל?

הארת עולם הבא. ז - הארת חופה בינינו לבין הקב"ה כביכול.

וכמו שכתב **השפת אמת** (סוכות שנה תרלז) "סוכה הוא רומז לעולם הבא וגן עדן. לכן אומרים כך נזכה לישוב בסוכת של לויתן".⁷

ויל"ע מהו ההבדלים של כל הארות הללו? ונראה לומר כך:

א - הארת ענני הכבוד

א - הארת ענני הכבוד - נלע"ד שיש בה כמה דברים:

א - שהוא ענין ההגנה על כלל ישראל כמו שהיו ענני הכבוד מגינים על כלל ישראל, וכמו שכתוב **במדרש תנחומא** (פרשת תרומה סימן ט) "עננים שיהיו מגינים עליכם כאהל דכתיב (תהלים קה, לט) פרש ענן למסך".

וכן היא הארת הסוכה להגן עלינו מפני מי שרוצה להזיק לנו וכמו שכתוב **בפסיקתא דרב כהנא** (בפסיקתא בענין סוכות) וז"ל, וסוכה תהיה לצל יומם מחורב (ישעיה ד, ו), כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה מסיך עליו מן המזיקין שלא יזיקו אותו, שכן הוא אומר באברתו יסך לך (תהלים צא, ד) עכ"ל.

להודיעם. שנתן השי"ת לנו מצות שעל ידיהם יהיה לנו ידיעה ודביקות בסוד הנעלם מעין כל חי. כמ"ש בשבת מתנה טובה יש לי לך והודיעם. כמו כן כתיב בלולב וסוכה למען ידעו כו'. וזה קאי גם על הלולב ומיניו שהקדים בפרשה ע"ש. ובמד' ועם נברא יהלל כו'. ולמה נקראו ישראל עם נברא להיות כי יודעים שהמה נבראים ומקבלים מלכותו ית' עליהם בר"ה ויוה"כ. לכן מתחדשין באמת בכל שנה ושנה. לא כן הרשעים שאין עולה על רוחם שהם נבראים. ועליהם נאמר לא המתים יהללו כו' עכ"ל.

ור' צדוק הכהן מלובלין - בפרי צדיק (פרשת קרח) כתב וז"ל, בשבת הוא פריסת סוכת שלום סוכה הוא גם כן בחינת מקיף שה' יתברך מסיך את ישראל באור מקיף (כמו שאמרנו כבר) שהוא מעין עולם הבא ההתגלות מענין מדריגת בחינת עיגולים שיהיה לעתיד עכ"ל.

ומלשונו "היו כל ישראל במקום המקדש ואז זכו לקדושת הסוכה", ולא כתב ששם זכו לקדושת המקדש, משמע דבר נורא, שקדושת הסוכה שעשה הקב"ה היא קדושה יותר מבית המקדש, וכאילו שקדושת בית המקדש באה כתוצאה ממה שהקב"ה עשה סוכה במקום המקדש, וא"כ הסוכה שיש לה הארת סוכתו של הקב"ה, יש לה הארה ממקום יותר קדוש מביהמ"ק בעצמו, שהארתה באה מסוכתו של הקב"ה.

ואפשר שכשבאו הענני הכבוד למקום המקדש, גם הם ספגו את קדושת סוכתו של הקב"ה וקדושת המקדש, ולכן הסוכה שאנו עושים זכר לענני הכבוד, יש לה הארת בית המקדש והארת סוכתו של הקב"ה. וכן יש לסוכה הארת עמוד הענן, שהיא היתה עמוד השכינה בעצמה, שהיתה שורה על המשכן, ולכן יש בסוכה ג"כ הארת המשכן.

ז' הארות בסוכה

נמצא שבסוכה יש ז' הארות גדולות, א - הארת ענני הכבוד, ב - הארת עמוד הענן, דהיינו השכינה בעצמה, ג - הארת המשכן, ד - הארת בית המקדש, ה - הארת סוכתו של הקב"ה, ו -

⁷ עוד שם **בשפת אמת** (סוכות שנה תרמ) "סוכה היא רמז לעולם הבא, ולכן צריך להיות מקודם יוה"כ פ' ועניתם את נפשותיכם. כי עוה"ב וארץ ישראל ע"י יסורים" (נקנית).

ובשנת תרמח, כתב וז"ל ובמדרש תודיעני אורח חיים כו' יסורים אתה צריך כמ"ש דרך חיים תוכחת מוסר כו'. דהנה כתיב ואוהבו שחרו מוסר. לכן הקדים השי"ת לבנ"י בתחילת השנה הימים הנוראים ועניתם את נפשותיכם כדי לזכות לזה האורח חיים. וכתיב אשר יאהב ה' יוכיח. וזה בר"ה ויוה"כ פ'. ואח"כ כאב את בן ירצה הוא ימי רצון. שבחג הזה נתקיים רוצה ה' את יריאיו המיחלים לחסדו. וכמו דאיתא ג' מתנות נתן השי"ת לבנ"י וכולם ע"י יסורים כו' א"י תורה ועולם הבא. וגם הארת הסוכה הוא מעין סוכת שלום שבש"ק שהיא מעין עוה"ב. דכתיב סוד ה' ליריאיו ובריתו

וע"כ סוכות שהוא דוגמת ענני כבוד הוא מחיית עמלק. וכ"כ גוג ומגוג שענינם כעין עמלק יבוא קיצם בחג הסוכות עכ"ל.

ובמסכת כלה רבתי (ג, א) איתא שעש"ו ושל"ם הם אותה גמטריא, לרמזו ששלום הוא ההיפך של עשו, ולכן נלע"ד שעל ידי הסוכה המביאה שלום בעולם, אז גם ישבית את כל המלחמות לגמרי, שיהיה רק שלום בעולם, וזשמ"כ "ומלחמה סלה". ולכן הוי מחיית עמלק בזכות הסוכה.

ג - כתוב במדרש תהלים (פכ"ג) "שאל ר' אלעזר את ר' שמעון כו' ולא היו צריכין תכבוסת? אמר ליה הענן היה שף בהם ומגהיצם".

ובשיר השירים רבה (ד, כג) וז"ל שאל ר' אלעזר בר"ש את ר"ש בר' יוסי בן לקוניא חמוי אמר ליה כלי קוריוס יצאו עם ישראל למדבר, אמר ליה לאו, אמר לו מהיכן היו לובשין כל אותן מ' שנה שעשו ישראל במדבר, אמר לו ממה שהלבישום מלאכי השרת ה"ד ואלבישך רקמה, רבי סימיי אמר פורפירא תרגם עקילס איפליקתא, אמר ליה ולא היו כלים, אמר לו ולא קרית מימין (דברים ח, ד) שמלתך לא בלתה מעליך עכ"ל.

פי' היפה קול וז"ל כלי קורייס יצאו, בתמיה, והיינו כו'. דכתיב ואלבישך רקמה - והיינו בסיני כדאמרו בתנחומא (תצוה יא) ואלבישך רקמה (יחזקאל טז, י) בשעה שאמרו נעשה ונשמע ירדו ס' רבוא של מלאכי השרת והלבישום. וקשה דא"כ כשחטאו ניטלו מהם, כדאמר ר' סמאי בפרק ר' עקיבא (שבת פח.) בכתרים שקשרו להם מלאכי השרת כשאמרו נעשה ונשמע, והוא גופיה דאמר הכא פורפיא קאמר, דהיינו ויתנצלו את עדים (שמות לג, ו) בשמו"ר פמ"ה (אות ב') אלמא דניטלה מהם כשחטאו. ואולי רשב"י פליג אדרבי סימאי במה שאמר שניטלה מהם, וס"ל דכיון דצריכה היתה להם במדבר לא ניטלה מהם, כמו הכתרים שאינן הכרחיות להם עכ"ל.

ובמדרש תנחומא (פרשת בשלח סימן י) "התחיל מצטער פירש עליו בגדו שנאמר (תהלים קה,)

וכן איתא בזוה"ק רעיא מהימנא (פ' פנחס דף רנו.) וז"ל סוכה קא אגינת עלייהו דישאל הדא הוא דכתיב (ישעיה ד, ו) וסכה תהיה לצל יומם מחרב, סכה קא אגינת, מה תיבת נח לאגנא אוף הכי סכה לאגנא עכ"ל⁸.

ב - איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מד) וז"ל ר' זכריה אומר נכד עשו היה עמלק ובאיבת זקנו בא עליהם להפרע מהם, והיה עמוד הענן סובב אל מחנה ישראל כעיר מוקפת חומה ולא היה צר ואויב יכול להגיע בהם אלא כל מי שהיה צריך טבילה היה הענן מפלט אותו חוץ ממחנה ישראל שהיה קדוש, ועמלק מזנב והורג את מה שאחרי הענן, שנאמר (דברים כה, יח) ויזנב בך כל הנחשלים אחריו עכ"ל.

וכתב השפת אמת (סוכות שנה תרנב) וז"ל איתא בס' הכוונות בברכת אהבה קודם ק"ש. כי חג הסוכות הוא מול זכירת עמלק שרדף אחר אותן שפלטן הענן ע"ש. וכן היה ביציאת מצרים בראותם מלחמה. ואמרו חז"ל כגון וירד העמלקי שעמלק מוכן היה עם כל הרשעים לעמוד נגד בני"י כשיצאו ממצרים. כמ"ש במד' בשלח ע"ז שלכן סיבבם בענני כבוד. וזהו בסוכות הושבתי להגן עלינו מאותן הרודפים. וכן הוא בכל שנה אחר ר"ה ויוה"כ הסט"א רודפת כמ"ש בזוה"ק אמור. ועל זה כתיב לך עמי בוא בחדריך הוא הסוכה. חבי כמעט רג"ע ראשי תיבות "ראשית גוים" עמלק. ולכן מיד כשמת אהרן כו' וישמע הכנעני זה עמלק ימ"ש והסוכה מצילנו מידם עכ"ל.

והשם משמואל (שבת חול המועד סוכות שנת תרעג) כתב וז"ל הנה בכתבי האריז"ל שסוכות הוא מחיית עמלק. ויש לומר הטעם בפשיטות כי סוכות יום טוב של אהרן, וכתוב ביה (ויקרא ט, ז) קרב אל המזבח שפירש"י שהיה בוש וכו', א"כ הוא היפוך לגמרי ממדת עמלק, שזה חצוף ומורד וזה עומד וחרד ובוש ליקרב. וע"כ בזכותו ענני כבוד, כענין (ברכות ז.) בשכר מהביט זכה לותמונת ה' יביט. וע"כ כשמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד מיד וישמע הכנעני מלך ערד זה עמלק (בכתנחומא פ' חקת סי' י"ח) שזה ההיפך לגמרי.

⁸ ע"י פי' תפלת חנה עמ' עו למעלה ולמטה=====

שאברהם אבינו אמר להמלאכים (בראשית יח, ה) ואקחה פת לחם וסעדו לבכם וגו' [ואז באכילתם בא השפעה גדולה לעולם] (הוספה מהגה"ק ר' אהרן מבעלזא ז"ל זי"ע), ועל כן רומז סוכות לשובע עכ"ל.

והוסיף הגה"ק ר' אהרן מבעלזא ז"ל זי"ע "וכ"ק מן אדמו"ר ז"ל אמר, כי יעקב אבינו ע"ה נקרא צדיק, כאמר ז"ל (סנהדרין צה:): צדיק זה בא לבית מלוני, וכתוב (משלי יג, כה) צדיק אוכל לשובע נפשו, היינו שמשפיע השפעות טובות".

עוד מוסיף שם וז"ל ויש לפרש עוד על דרך ששמעתי מאדמו"ר ז"ל כי סוכות מרמז על יעקב אבינו ע"ה, שאברהם אבינו ע"ה זכה לקדושת בית המקדש במקומה, וגם יצחק אבינו ע"ה זכה לקדושת בית המקדש במקומה, ויעקב אבינו ע"ה זכה לקדושת בית המקדש שלא במקומה, היינו שייחד כל דבר לקדושת שמו יתברך שעל ידה אנו יכולים לזכות לקדושת בית המקדש שלא במקומה, כמו סוכות שיכול להיות בכל מקום.

וזה ענין כמו צדיק אחיד בשמיא וארעא, כמו שאיתא בזה"ק (ח"א לא.) וכתוב (משלי יג, כה) צדיק אוכל לשובע נפשו, ועל כן מרומז סוכות על שובע עכ"ל.

עוד הוסיף שם וז"ל ואיתא דיעקב אבינו ע"ה אמר יש לי כל (בראשית לג, יא) ועשו אמר יש לי רב, (שם ט) ואיתא בזה"ק (ח"א לא.) שתיבת כל היינו מדת צדיק אחיד בשמיא וארעא. ויש לבאר הענין בזה, שהוא מרמז כי סוכות כנגד יעקב אבינו ע"ה, שכמו שכזית פת מרמז על בכל דרכיך דעהו, כמו כן יעקב אבינו ע"ה אמר כל שמרומז צדיק אחיד בשמיא וארעא שמיחד כל עניני עולם לבורא כל העולמים, גם איתא (משלי יג, כח) צדיק אוכל לשובע נפשו, ויעקב הוא בחינת צדיק שאמר "כל" כמו דאיתא בזה"ק שהוא בבחינת צדיק, לכן מרמז החג הזה על השובע עכ"ל⁹.

פרש ענין למסך". ונלע"ד שהמדרש תנחומא סובר כמו הפסיקתא דרב כהנא (פיסקא יא - ויהי בשלח) שלבושם היתה ענני הכבוד בעצמם, וז"ל ר' לעזר בר' שמע' שאל את ר' שמע' בר' יוסי בר לקוניא חמויי, אמר ליה מה הוא דין דכתיב שמלתך לא בלתה מעליך (דברים ח, ד), שמא כלי קוריות/קוריים ("כלים שאינן בליים" יפה קול שה"ש) היו מהלכין עם ישראל במדבר, אמר ליה ענני כבוד היו מעטפין אותם. ולא היו בליים, אממר ליה שמלתך לא בלתה מעליך. ולא היו גדילין, אמר ליה חלזון הזה כל מה שהוא גדיל נרתיקו גדיל עמו. ולא היו צריכין תכבוסת, אמר ליה ענני כבוד היו מגחצין אותן עכ"ל.

והוא ממש כמו שהיה באדם הראשון קודם החטא, וכדאיתא בפרקי דר' אליעזר (פי"ד) וז"ל מה היה לבושו של אדם הראשון? עור של צפורן וענן כבוד מכוסה עליו, כיון שאכל מפירות האילן נפשט עור צפורן מעליו, וראה עצמו ערום, ונסתלק ענן הכבוד מעליו עכ"ל.

ונלע"ד דכמו שענני הכבוד היו כמו בגדים, ולשיטה השני היו העננים מכבסים את הבגדים, כך פרנסת בגדים ג"כ באים מהארת ענני הכבוד שבסוכה. ואפשר דג"כ מרמז דכמו שהיה מכבס הבגדים, כך הסוכה מכבסת את העוונות מעל עם ישראל. וגם היא משפיע ברכה בנעליים, וכמו שכתוב בפרשת כי תבא (כט, ד) "לא בלו שלמותיכם מעליכם ונעלך לא בלתה מעל רגליך", והרחבתי בזה לקמן בענין הארת בהמ"ק.

והראוני בספר לקט אמרי קודש מבעלזא (עמ' פו) שכתוב בשם הגה"ק מהרי"ד ז"ל זי"ע וז"ל, איתא בשם האריז"ל (בסידור האר"י) כי סוכות רומז לשובע שנשפע שובע לעולם. ונראה לבאר הענין בזה, כי סוכות רומז ליעקב אבינו ע"ה (טור או"ח סי' תיז) ויעקב אבינו ע"ה היה הראשון שהתפלל שיתן לו השי"ת לחם לאכול ובגד ללבוש (בראשית כח, כ). ועוד איתא בתוס' מסכת ראש השנה (יא. ד"ה אלא) דהמלאכים היו אצל אברהם אבינו ע"ה בחג הסוכות, ומצינו

ארעי ושיעור מצומצם, רק שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו, והם שבעה טפחים על שבעה, כמוזכר בפוסקים

⁹ וכתב השל"ה (מסכת סוכה פרק נר מצוה) וז"ל ומקנהו. 'סוכות', רצה לומר, כמו שהסוכה היא דירת

תשב בצל שלא תחת השמש ויהי תורתך קבע ומלאכתך ארעי וזהו צלתה מרובה מחמתה עכ"ל.

וא"כ אפ"ל שבא הסוכה להאיר עלינו אור תורה ורוחניות, ופרישות מן הגשמיות.

ה - כתוב במדרש שכל טוב (שמות יג, כא) שהיה ענן "אחד מלמטה, שנאמר ישארו על אברתו (דברים לב, יא)".

ואפשר שהארתה היא כמו שכתוב השלך על ה' יהבך כו', ואיתא בגמרא ראש השנה (כו: וז"ל לא הוו ידעי רבנן מאי השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך. אמר רבה בר בר חנה יומא חד הוה אזלינא בהדי ההוא טייעא, הוה דרינא טונא, ואמר לי שקול יהבך ושדי אגמלאי עכ"ל.

וכתב הגר"א במשלי (ג, ה) על הפסוק בטח אל ה' בכל לבך ואל בינתך אל תישען, וז"ל, והנה אי אפשר שלא הוי ידעי רבנן, וההוא טייעא ידע? אך הענין שהיה להם ספק במדת הבטחון, אם צריך האדם לעשות בשכלו, ויבטח בשם ה' שיעשה הטוב בעיניו, או שאין להשען כלל וכלל על מעשיו ושכלו. ואמרו, שודאי צריך האדם לעשות בשכלו ולחזור אחר דבר הצריך, אך יבטח גם בשם ה'. ולכן קשה להם מילת "יהבך", היה לו לכתוב "צרכיך"? וכיון שראו רבה בר בר חנה הוי דרי הטונא, והוא היה צריך לבקש וליתן דבר מה להטייעא שיטול הטונא על הגמל, ולא כן היה, אלא שהטעיא ביקש ממנו ואמר לו, שקול מה שאתה צריך ליתן לי ושדי אגמלאי, אם כן אפילו במה שאדם צריך ליתן לחבירו בעד הדבר, אם יהיה מן השמים, אז חבירו יבקש ממנו שיעשה לו. ולכן שייך שפיר מילת יהבך, כלומר אף בדבר שאתה צריך ליתן שכר בעד זה, אם יהיה מן השמים יבקשו ממך לעשות לך זאת,

ולפי מה שכתבתי כאן, יש גם כן ענין הבגדים בסוכות, ובפרט לפי המ"ד שהלבוש שלהם היתה ענני הכבוד.

ד - כתוב במדרש שכל טוב (שמות יג, כא) כתוב וז"ל אחד מלמעלה שלא יזיקם שרב ושמם, שנאמר ולא יכם שרב ושמם כי מרחמם ינהגם (ישעי' מט, י) עכ"ל. וכמו שכתב הסור בתחלת הלכות סוכה (סימן תרכה) "שהושיבנו בהם הם ענני כבודו שהקיפן בהם לבל יכה בהם שרב ושמם".

ונראה שלכן הארת הסוכה היא להגן עלינו מהשמש לעתיד לבא, דהיינו מיום הבא הבורע כתנור. וכמו שכתוב בפסיקתא דרב כהנא (בפרק שבענין סוכות) וז"ל, א"ר לוי כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, אומר הקדוש ברוך הוא הוא קיים מצות סוכה בעולם הזה אני מסיך עליו מחמתו של יום הבא. ר' ינאי וריש לקיש אומר כי הנה היום בא בוער כתנור (מלאכי ג, יט) כו'. וחכמים אומרים מן גהינם לעתיד לבא, שנאמר נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלם (שם ישעיהו לא, ט). וכתוב הנה יום בא לה' וחולק שללך בקרבך (זכריה יד, א) כו' עכ"ל.

כתב הגר"א ביונה (ד, ה) וז"ל, כתיב באספך כו' תחוגו את חג כו' בסוכות כו' ואמרו בפסולת גורן ויקב כו' ואמרו שיהא צלתה מרובה מחמתה. והענין כי כל מעשה עולם הזה ועשרו וטובו הכל מן השמש והוא שאמרו במזל תליא מלתא כפי אשר השמש עומדת במזלות והוא ידוע להחוזים ולכך כתבה התורה באספך כו' שלא תמשך אחר העולם הזה תעשה סוכה בפסולת גורן ויקב שכל סעודה הוא על הלחם ויין כמ"ש (קהלת י) לשחוק עושים לחם ויין כו' ואמרו שלא תהנה מהן אלא בפסולת ותפרוש מעושר עולם הזה רק

(שו"ע או"ח סימן תרל"ד ס"א). כך היתה אכילתו של יעקב אבינו ע"ה - הנרמז במלת 'מקנהו' כדלעיל - כל ימיו אכילת ארעי ושיעור מצומצם כדי חייו פת במלח ומים במשורה כדי ללמוד תורה, כי לא בקש כי אם 'לחם לאכל ובגד ללבוש' (בראשית כח, כ). על כן אמרו, סוכות כנגד יעקב. כלומר, יזכור כל אדם מה שכתוב אצל יעקב 'ולמקנהו עשה סכת' על הדרך הנזכר, ואז לא יכוין

ברבוי סעודתו ביום טוב אל מילוי הבטן והנאת הגרון בלבד שהוא מצד הנפש הבהמית, רק יכוין גם כן בזה לעורר כחות הגופניות, כדי שיעורר כח הנפש, על דרך הנזכר לעיל (אות ל) 'אך אשר יאכל לכל נפש' וכו' עכ"ל.

והבן. וסוד הענין שתהפך מן לבך שיהיה "בכל" אל ה', אז יברך ה' אותך בכל, והבן עכ"ל.

והנה כתוב בליקוטים בסוף פי' הגר"א לאגרות **דרבב"ח** וז"ל, זה שאמר (בראשית כד, א) וה' ברך את אברהם בכל, שהוא ראשי תיבות בסוכות תשבו שבעת ימים, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל (ויקרא כג, מב-מג) עכ"ל.

ואפשר שזה מרומז גם כאן בפסוק בטח אל ה' בכל לבך, שתהפוך את לבך לכל אל ה', והיינו ענין הסוכה. ולכן מרומז בפסוק וה' ברך את אברהם בכל, שקיים מצות סוכה, שהשליך כל יהבו על ה'. וכיון שהפך כל לבבו אל ה' לכן זכה שבירך ה' אותו בכל. וזהו ענין רמז הסוכה להפך כל לבבו אל ה', (משלי כב, יט) "להיות בה" מבטחך, הודעתך היום אף אתה", שזהו ענין הדעת שמלמד אותנו הסוכה (שסוכות היא בבחינת דעת כידוע ממש"כ למען ידעו דורותיכם), שנהיו דבקים לגמרי בהשי"ת ובוטחים בו.

והיינו שהקב"ה נושא אותנו כְּאֶשֶׁר יֵשָׂא הָאִמָּן אֶת־הַיֶּנֶק (במדבר יא, יב), ודואג לכל צרכינו, ואין אנו צריכים לדאוג לכלום, רק לשים בטחונינו בה' יתברך שהוא הכל יכול, ולידבק אליו יתברך לעסוק בתורתו ובמצוותיו. והיינו הארת הסוכה שמאיר עלינו השגחת השי"ת שלא נצטרך לדאוג לכלום.

ב - הארת עמוד הענין

כתוב במדרש תנחומא (פ' במדבר סימן ב) וז"ל שבעה עננים היו מלמעלה ומלמטה ומארבע רוחות העולם ואחד הולך לפנייהם ומכה להם נחשים ועקרבים ומשוה להם את ההרים ואת העמקים ושורף את הקוצים ואת הסיירות ומעלה עשן ורואין אותו כל מלכי מזרח ומערב והיו אומרים עכו"ם (שיר השירים ג, ו) מי זאת עולה מן המדבר וגו' עכ"ל.

ג - הארת המשכן

ג - הארת המשכן - היא שבמשכן היתה גילוי הדביקות, וכמו שכתוב הגר"א בשה"ש (א, יז פי' א') וז"ל, ד"א קורות בתינו ארזים וכו', פי' שאף ערשינו רעננה (שהוא מפסוק ט"ז) קאי על המשכן, שהוא חיבור וזיווג העולמות. ותועלת האשה לב' דברים. א' לאישות, והב', לעקרת הבית וז"ש בגמ' מימי לא קריתי לאשתי, אשתי, אלא ביתי. והיינו מפני שהיא לשני דברים. ולא קריתי אותה אשתי, כי זה דבר מגונה [המורה על האישות], אלא ביתי, המורה על תועלת השני אשר היא לצרכי ביתה. וזהו ההבדל שבין המשכן לבתי מקדשות. שבמשכן היה גלוי האישות, שהיו דבקים תמיד להקב"ה. ולכן נקרא ערשינו, שהוא מקום החיבור. אבל בתי מקדשות לא היה כי אם בערך המפרנסת את ביתה, ולא היה גלוי הדביקות. אבל החילוק שבין בהמ"ק ראשון לשני הוא, שהראשון דומה לקורות, שהוא עיקר הבית, אבל השני אינו דומה אלא לרהיטים שהם דקים. וזהו קורות בתינו כו' רהיטנו כו'. וזהו מ"ש ולא תקראו לי עוד בעלי, פי' הוא לשון בעל הבית, אלא אישי, שיהיה האישות גלוי לכל כאשר היו דבוקים תמיד להקב"ה כמ"ש אמצאך בחוץ אשקך גם לא יבוזו לי, מרוב הדביקות עכ"ל.

והגילוי היתה על ידי עמוד הענין וכמו שכתב באדרת אליהו (שמות לד, י) וז"ל, ז"ש נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ והוא שריית הענין על המשכן והכבוד שורה עליהם לעין כל והולך לפנייהם לעין כל כמ"ש (במדבר יד, יד) אשר עין בעין נראה אתה וגו' ועננך כו', עד שתמהו כל האומות עליהם ואמרו, (שה"ש ג, ו) מי זאת עולה מן המדבר כתימרות עשן כו' וכמ"ש בסוף פקודי וכבוד ה' מלא כו' (שמות מ, לד), כי ענן ה' על המשכן כו' (לה). ואף שהלך הענין לפנייהם ביציאתו ממצרים לא היה אלא לשעתו עד היום וגם לא היה לעיני כל ישראל רק לפני הנביאים שבהם משא"כ כאן. וז"ש (שם מ, לח) לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם וזו היא הפלא הגדול וכמ"ש האומות עליהן אין אלו אלא אלקים, וכמ"ש משה (לג, טז) ונפלינו אני ועמך מכל העם כו' ונפלינו לשון

הציע את השמים על הר סיני וירד, ב' כשעשו את המשכן ירדה שכינה לאויר העולם, כי במתן תורה אע"פ שירדה, לא היה אלא בשמים שהציע על הר סיני, אבל במשכן ירדה לאויר העולם ושכנה בין ישראל, בין בדי הארון, וג' תיכף כשנכנסו לארץ ישראל ירדה שכינה לארץ מהאויר ולכן נקרא בתחילת ביאתם לארץ ישראל, (יהושע ג, יא) אדון כל הארץ.

וז"ל, כשעשו המשכן ירדה לאויר העולם כי במתן תורה היתה על השמים שהציע על הר סיני, ובמשכן ירדה ושכנה בין בדי הארון שהיה דומין לדדי אשה וזה (שה"ש א, יג) בין שדי ילין כו' תיכף כשנכנסו לארץ ישראל ירדה שכינה לארץ מהאויר ונקרא (יהושע ג, יא) אדון כל הארץ עכ"ל.

ובפירוש ב' (א, יג) כתב "צרור המור דודי לי - שהולך תמיד עם האשה, שזכו להיות שכינה ביניהם כמ"ש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, היינו בין הצדיקים כו'".

"אשכול הכופר - קאי על בהמ"ק ששם היתה השכינה קבועה על מקום אחד, כמ"ש (מלכים-א ח, יג) בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים, כמו האשכול בכרם, ושמו היה נודע בכל העולם, כמ"ש (שם מא-מג) וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך וכו', אתה תשמע השמים מכון שבתך, ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי כו'." ונגד זה הוא שלשה מקומות השראת השכינה, כמ"ש (שמות כ, יח) כי מן השמים דברתי עמכם, ואחר כך שרתה במשכן בישראל כמ"ש ושכנתי בתוכם, אבל לא בארץ עצמה, ואח"כ בבית המקדש בארץ עצמה¹⁰.

היתה שכינה שרויה בתחתונים. ובהיות השכינה למטה נמצאו שמים וארץ אחדים, וזהו לשון 'ויכלו השמים והארץ וכל צבאם' (בראשית ב, א), שנשתכללו אלו מאלו, ונתמלאו אלו מאלו, והיו הצנורות והמקורות פועלים בשלמותם, ונמשכים מלמעלה למטה, נמצא ה' יתברך ממלא מלמעלה למטה, וסימנך 'השמים כסאי והארץ הדם רגלי' (ישעיה סו, א). נמצא שהשם יתברך היה שרוי במצוה שוה בין העליונים ובין התחתונים.

פלא וכן השיב לו ית"ש נגד כל עמך אעשה כו' כמ"ש לעיני כל בית ישראל. אשר לא נבראו בכל כו' - וזהו ונפלינו והיה הולך לפנייהם במסעיהם וחונה בחנייתם. וע"פ משה שאמר קומה ה' שובה ה'. וז"ש וראה כל העם כו' אשר אני עושה עמך שהכל בשבילך וברצונך. וזה הגדולה והטובה אשר אין אחריה ולא היתה כזאת שנאמר אשר עין בעין כו' וע"ז אנחנו מצפים כי עין בעין יראו וכו'. וחזר השי"ת וכתר הברית שכרת בסוף פ' משפטים אחר שהופר הברית כאן וחזר וכתר בראשי המצות שתולה הברית בהן וכמ"ש שהן עדות על יחודו ושהוציאם ממצרים להיות להם לאלקים עכ"ל.

ומבואר בדבריו הק' שהיה עמוד השכינה שבתוך הענן מגולה לעיני כל עם ישראל מירידתה למשכן, תמיד כל השנים שהיו במדבר, וזה הגדולה והטובה שאין אחריה, ולא היתה כזאת לא לפני כן ולא אחרי כן עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן. וזוהי גילוי הדביקות שהיה במשכן, שהתפלאו עליה כל אומות העולם. וכנגדה יש גילוי דביקות בסוכה, שבאה כתוצאה מעמוד הארת המשכן ועמוד הענן.

ד - הארת בהמ"ק

ד - הארת בהמ"ק - שהיתה מדריגה אחרת בבהמ"ק במה שהיה שורה השכינה בקביעות וירד עד הארץ ממש, וכמו שכתב הגר"א בשיר השירים (פ"א יב-יד פי' א') שמשה הוריד את השכינה בג' פעמים, א' כאשר ירד ד' על הר סיני

¹⁰ כתב השל"ה (פרשת תרומה תורה אור) וז"ל ב. מתחילה אקדים דברי האלקי בעל שערי אורה (שאר א) מה שכתב בדרך כלל על ענין בית הבחירה. וזה לשונו בשער הראשון בכינוי שכינה: והיא היתה שוכנת עם ישראל תמיד משעת עשיית המשכן, כאמרו (שם שם, ח) 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'. וצריך אתה לדעת עיקר גדול, דע בתחלת בריאת העולם עיקר שכינה בתחתונים היתה, שהרי מערכת כל הנבראים על סדר המעלות היו, עליונים כנגד עליונים תחתונים כנגד תחתונים, ולפיכך

כל הדברים הצריכים לו, במשקל במדה ובמשורה, הכל כפי סדרי המערכת וצורך השכינה. כמו שכתוב (דברי הימים - א כח, יא - יט) 'ויתן דויד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו וגנזכיו ועליתיו וחדריו הפנימים ובית הכפרת, ותבנית כל אשר היה ברוח עמו לחצרות בית ה' ולכל הלשכות סביב לאצרות בית האלקים ולאצרות הקדשים, ולמחלקות הכהנים והלוים ולכל מלאכת [עבודת] בית ה' ולכל כלי עבודת [בית] ה', לזהב במשקל לזהב לכל כלי עבודה ועבודה לכל כלי הכסף [במשקל לכל כלי עבודה ועבודה], ומשקל למנרות הזהב ונרתיהם זהב במשקל מנורה ומנורה ונרתיה ולמנרות הכסף במשקל למנורה ונרתיה כעבודת מנורה ומנורה, ואת הזהב משקל לשלחנות המערכת לשלחן ושלחן וכסף לשלחנות הכסף, והמזלגות והמזרקות והקשות זהב טהור ולכפורי הזהב במשקל לכפור וכפור ולכפורי הכסף במשקל לכפור וכפור, ולמזבח הקטרת זהב מזקק במשקל ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפרשים וסככים על ארון ברית ה', הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית'. הרי לך כי דוד עליו השלום סידר כל צורת בית המקדש, ומשקל כל דבר ודבר, על פי ה' יתברך. והכל תבנית המרכבה כסא ומעון לשכינה.

ד. אחר כך בא שלמה ובנה את הבית, וסידר כל המערכות והצורות כפי שסידר לו דוד אביו ע"ה. ואז **ירדה שכינה למטה ושכנה בבית עולמים**. וזהו שכתוב (מלכים - א ח, יב - יג) 'אז אמר שלמה ה' אמר לשכן בערפל, בנה בניתי בית זבל לך מכון לשבתך עולמים'. וכתוב (דברי הימים - ב ו, יז - יח) 'ועתה ה' אלקי ישראל יאמן דברך אשר דברת לעבדך לדויד, כי האמנתי שאלקים את האדם על הארץ הנה שמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה אשר בנית'. 'ועתה קומה ידו"ד אלקים (למנוחתך) [לנוחך] אתה וארן עזך וגו', ה' אלקים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דויד עבדך' (שם שם, מא - מב). 'וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים ותאכל העלה והזבחים וכבוד ה' מלא את הבית' (שם ז, א). נמצאת **השכינה חוזרת למנוחתה בארץ בבית עולמים**, ואז חזרו הצנורות וההמשכות כולם להריק ברכה בבית המקדש. והיינו דכתיב (תהלים קלג, ג) 'כטל חרמון שירד על הררי ציון כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם'. וכתוב (שם נ, ב) 'מציון מכלל יפי אלקים הופיע'. **ומבית המקדש היו כל הצנורות נמשכות לכל הארצות כולם, לשבעים משפחות כנגד שבעים שרים, ומירושלים היו נוטלין פרס** [כמו] דכתיב (בראשית יב, ג) 'ונברכו בך כל משפחת האדמה'. ולפי שהיה שלמה יודע דרך המשכת השפע מירושלים לכל המקומות, אמר (קהלת ב, ה)

בא אדם הראשון וחטא, נתקלקלו השורות ונשתברו הצנורות ונפסקו הבריכות, ונסתלקה שכינה ונתפרדה החבילה. באו אברהם יצחק ויעקב ע"ה, התחילו להמשיכה למטה, ותקנו לה שלשה כסאות, והמשיכה קצת המשכה, ועשו גופותיהם כסאות לשכינה, אבל לא נמשכה השכינה בארץ לדירת קבע אלא לדירת עראי, והיתה יושבת על גביהם. והסוד 'ויעל אלקים מעל אברהם' (בראשית יז, כב), ועל זה אמרו (בראשית רבה פמ"ז ס"ו; פפ"ב ס"ו) האבות הם המרכבה. נמצאת השכינה בימיהם פורחת באויר, ולא מצאה מנוח לכף רגלה בארץ כאשר בתחילת הבריאה. בא משה רבינו ע"ה וכל ישראל עמו, ועשו משכן וכלים, ותקנו קלוקל הצנורות, וסדרו את השורות והתקינו [את] הבריכות והמשיכו מים חיים מבית השואבה, והחזירו השכינה לשכון בתחתונים באהל, אבל לא בקרקע כאשר בתחלת הבריאה. וסוד זה הוא 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (שמות כה, ח), ונמצאת השכינה כאכסנאי הולך ממקום למקום, ולזה אמר 'ושכנתי בתוכם', ולא אמר 'ושכנתי למטה' אלא 'בתוכם', כדמיון אכסנאי, כלומר, בכל מקום שילכו אלך עמם ואשכון בתוכם, **אבל לא במקום קבוע**. וזה סוד (במדבר י, לה) 'ויהי בנסע הארץ וכו'.

ג. ועל דרך זה הסוד **נצטער דוד ובקש לקבוע מקום לשכינה למטה במקום קבוע**, וזהו סוד (תהלים קלב, ב - ה) 'אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב, אם אבא באהל ביתי וגו' אם אתן [שינה] [שנת] לעיני [וגו'] עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב', וכתוב (שם שם, יג - יד) 'כי בחר ה' בציון אוה למושב לו, זאת מנוחתי עדי עד'. ולפי שביקש דוד לקבוע מקום למנוחת השכינה ואמר (שם שם, ח) 'קומה ה' למנוחתך אתה וארון עזך', ישרו מחשבותיו לפני השכינה, ושלח ואמר לו ה' יתברך ביד נתן הנביא (שמואל - ב ז, ה - ז) 'לך ואמרת אל עבדי [אל] דוד כה אמר ה' האתה תבנה לי בית לשבתי, כי לא ישבתי בבית למיום העלתי את בני ישראל ממצרים ועד היום הזה ואהיה מתהלך באהל ובמשכן, בכל אשר התהלכתי בכל בני ישראל הדבר דברתי את אחד שבטי ישראל וכו' למה לא בניתם לי בית ארזים' וכו'. ובמקום אחר כתיב (מלכים - א ח, יט; דברי הימים - ב ו, ט) 'רק אתה לא תבנה הבית כי אם בנך היצא מחלצ' הוא יבנה הבית לשמי' וכו'. מה עשה דוד המלך, הכין כסף וזהב ונחשת וברזל עצים ואבני שוהם ומלואים ואבני פוך ורקמה וכל אבן יקרה ואבני שיש לרוב, וסידר כל מערכות המקדש וכל ביתיו וגנזכיו ועליותיו וחדריו, העזרות והאולם וההיכלות, ושאר כל תבנית הבית וחצרותיו ולשכותיו, הכל קבל ברוח הקודש, וצורת כל מקום ומקום, ושיעור הכסף והזהב ואבנים טובות ושאר

ולפי"ז אפשר לומר שמשם מגיע הקדושה לרצפת הסוכה, וכמו רצפת בית המקדש שהיה קדוש. ומפני זה כתבו שאסור ללבוש מנעלים בהר הבית ובבית המקדש, מחמת קדושת האדמה, וכמו שכתוב בספר **אגרא דפרקא** (אות שד) וז"ל הרב מהר"מ **חאגיז** בספרו **משנת חכמים** מביא בשם חכמי הרמז, דענין לבישת המנעלים הוא כדי שלא יגע בשרו על האדמה כי בחטאו של האדם נתקללה, על כן עושין הפסק בין הרגל לאדמה, וכתב דבעבור זה במקום **אדמת קדש שיצאה האדמה מכלל ארור לכלל ברוך**, יש לילך יחף, וזהו של נעליך כו' כי המקום וכו' אדמת קדש הוא, עכ"ד.

ובזה מצאנו טוב טעם למשארז"ל (שבת קכט). ימכור אדם כל מה שיש לו ויקח מנעלים לרגליו, דכיון שההפסק הוא בכדי להפסיק בין הקללה על כן ימכור כל מה שיש לו ויקח מנעלים להפסיק, וזה שמברכין על מנעלים שעשה לי כל צרכי, כי זהו כל צרכיו, לחפוף בברכה ולהפסיק הקללה. ובוזה מצאנו ראינו כפשוטו טוב טעם ביום הקדוש יום הכפורים נאסר בנעילת מנעל, כי נתקדשה הארץ בקדושת היום ויוצאת אז מן הקללה לברכה, ותבין ביום המקווה לישועה יום שנולד בן דוד (ט' באב), נאסר בנעילת מנעל, להורות שעל ידי משיח בן דוד תצא האדמה מקללתה לברכה, והמתברך בארץ, יתברך באלקי אמן עכ"ל.

ונלע"ד על פי זה לומר שגם כשהיו בתוך ענני הכבוד לא הוצרכו למנעלים, כי ענני הכבוד היו קדושים. ויש מפרשים שכתבו שבתוך ענני הכבוד היו באמת הולכים יחפים, דהנה בפרשת עקב (ח, ד) כתיב "שמלתך לא בלתה מעליך ורגליך לא בצקה זה ארבעים שנה", ובפרשת כי תבא (כט, ד) כתיב, "ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר לא בלו שלמותיכם מעליכם ונעלך לא בלתה מעל רגלך".

וכתב הט"ז בספרו **דברי דוד** על התורה (דברים ח, ד) וז"ל [(רש"י) "לא בצקה] לא נפחה כבצק כדרך הולכי יחף". מקשין דהא בכי תבא כתיב ונעלך לא בלתה מעל רגלך, הרי שהיו להם מנעלים אלא שלא בלו, כדרך שאומר גבי שמלתך, וכאן אמר שהיו יחפים. שמעתי רבות בזה ולא לרצון לפני. ונ"ל דודאי היו להם מנעלים ונתגהצו ג"כ, ומכח הגיהוץ לא בלו כמו השמלות מכח ענני הכבוד, אלא שלמטה ממש שהוא דבר מאוס אפילו אם תאמר שהיה גם למטה ענני כבוד מ"מ לא היה שם גיהוץ מכח הענן במקום מדרך כף רגל כי הענן הוא כבוד השכינה, ואין לייחס שם במקום מיאוס, אלא צ"ל שלמטה לא היה להם שולים במנעליהם והיו יחפים שם, אלא שעל גבי הרגל היה להם מנעלים נמשכים מן המנעל שעל ברכיהם ולמטה ואותו חלק אינו מקום מיאוס ונתגהץ מכח הענן, ועל זה אמר בפרשת כי תבא ונעלך לא בלתה מעל רגלך, היינו החלק שעל גב הרגל היה כמו שמלתך הנזכר שם אבל למטה היו יחפים שלא יתגהץ שם נמצא מתקיימים שני הכתובים. כנ"ל בזה נכון בס"ד עכ"ל.

ומבואר בדבריו הק' שעל גב הרגל היה להם מנעל, מברכיהם ולמטה, אבל למטה היו יחפים, ואפילו הכי רגלם לא בצקה, כי היו הולכים על גבי הענן.

וכעין זה כתב המשכיל **לדוד** לר' דוד פארדו ז"ל (נדפס בשנת תקכ"א) זי"ע, על רש"י (ח, ד) וז"ל, נראה מזה (מרש"י) שהיו הולכים יחפים במדבר ואיברא דהכי מסתברא שהרי אמרו רז"ל שהיו להם ז' ענני כבוד ואחד מהם תחתיהן שהיה מוליכם, ואין ספק דלאו אורח ארעא לילך במנעל על גבי הענן. אך קשה דבסוף פרשת תבא כתיב ונעלך לא בלתה מעל רגלך דמשמע שהיו הולכים במנעל. וקושיא זו הרגישו בה המפרשים ז"ל ונדחקו טובא ע"ע. ולעד"נ דנעל האמור שם על דרך משל ודמיון, ורומז למה שהיה תחת רגליהם, וזה שאמר

מכלל יפי אלקים הופיע', 'מציון' משתיתו של עולם (תנחומא, קדושים י). ואם כן נמצאת השכינה משלחת הברכה כפי השיעור הראוי לכל הארצות מבית המקדש.

'עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי'. וכי אפשר במקום אחד שייצמחו [בו] כל מיני אילנות שבעולם, אלא היה יודע שלמה איזה גיד נמשך לכוש נטע בו פלפלן, וכן לכל צד וצד. והיינו דכתיב 'מציון

ענין מצות סוכה? ויש לפרש דהנה שמעתי כמה פעמים מאמו"ר מהר"י ז"ל בשם אא"ז מהר"ש ז"ל דענין סוכה הוא ה' שהקיף אותנו מכל צד, בכל מקום אף בחוץ לארץ, בקדושת בית המקדש מארבע רוחות ומלמעלה ומלמטה, מפני דהסוכה וקרקעיתה והסכך, וכן אור הסוכה הוא אורא דארץ ישראל ממש וכו'. ובוזה יש להבין התפלה המוזכר בשערי ציון וכו', "ותזכני לישב ימים רבים על האדמה אדמת קודש", דאיך שייך כאן תפלה זו. אך להנ"ל דכל ענין סוכה הוא קדושת ארץ ישראל, על כן אנו מתפללין לזכות תמיד לישב על אדמת קודש עכ"ל.

ולפי מש"כ מהר"מ חאגיז שבמקום אדמת קודש יש לילך יחף, א"כ גם בסוכה היה צד לומר שיש לילך יחף. ומ"מ לא מצינו שמוכר כן בספרי הפוסקים. ועכ"פ רואים גודל קדושת הסוכה ואפילו הרצפה שהיא נקראת אדמת קודש.

והנה כתוב בשו"ת אבני נזר (חלק יורה דעה סימן שסג) ברורן של דברים דהמקדש עיקרו קרקע המקדש. והער שמקריבין אעפ"י שאין בית (מגילה י.). וכן סוכה חמור קרקע הסוכה מדפנותיה, דדפנות הסוכה אינם פסולים עראי לר"י כדאיתא בסוכה (כא:) וקרקעות הסוכה פסול עראי לר"י כמבואר שם (י.) וכמו שביאר הר"ן שעל הלכות עיין שם ריש סוכה. אלמא דקרקעות הסוכה הוא עצם הסוכה. וע"כ כשיסתור דפנות המקדש לבנות בקרקע המקדש דפנות אחרים מותר, דהוה ע"מ לתקן מקדש הנשאר הוא קרקע המקדש¹³ עכ"ל.

ונעלך לא בלתה לפי שבאמת לא היה נעל ממש, אלא נעל קדוש. והיינו טעמא דלא כתיב ונעליך לשון רבים, וכדכתיב נמי לא בלו שלמותיכם כ"ש דהוה ליה למימר ונעלך דהא ודאי תרין אצטריכי לב' רגלים, אבל אי קאי על הענן נחא, והכי נמי אתי שפיר מאי דכתיב מעל רגליך שהרי הנעל היא תחת הרגל והול"ל מרגליך. ולפי דרכינו נחא דרך כבוד כתב קרא הכי. ומצאתי הון לי דביחזקאל (טז, י) דכתיב ואנעלך תחש תרגם יונתן ויהבית מסן דיקר ברגליכון, ואין ספק שכוון למאי דאמרן. וליודעי חן יתכן מאד שם נעל שה"ס בחי' תחתונה דחשמל שהוא להגיין מהקליפ' והבן עכ"ל¹¹.

ומבואר בדבריו הק' שהיו הולכים יחפים, וכוונת הכתוב מנעלך לא בלתה מעליך, ר"ל הענן בעצמו, שזה היה להם למנעל, וזהו הנעל תחש עליו כתוב ביחזקאל. ועכ"פ מבואר לפי פירושים אלו שלא היו צריכים מנעלים לרגליהם, ועמוד הענן היה כמו נעלים.

וקצת משמע כך במדרש לקח טוב (דברים ח, ד) שכתוב וז"ל, ורגלך לא בצקה. זה המנעל מלמד שהיו נישאים על גבי עננים כלומר לא בא לרגלך צוקה להתיחף עכ"ל. ואפשר דכוונת דבריו הוא, שלא היה להם מנעלים, אלא היו נישאים על גבי העננים, ולכן לא בלו ורגלם לא בצקה.

ולפי"ז יוצא שגם בסוכה יש בה הארה הזאת של קדושה ברצפת הסוכה דוגמת ענני הכבוד¹².

וראיתי בספר לקט אמרי קודש (מבעלזא עמ' פד) מהרה"ק המהרי"ד ז"ל זי"ע, שכתב וז"ל, צריך לבאר איך רמוז בקרא דיעקב נסע סכותה

קרבנותיו, ודחי, שאני מנודה לשמים, ומקשים האחרונים הא כתיב נעלך לא בלתה מעליך ש"מ שנעלו נעלים במדבר, ומתמצים דהא אמרינן יצא לדרך נועל, ואפשר שלא נעלו במדבר רק כשהיו בדרך. ומסתבר דבמדבר נחשב לעולם כיוצא לדרך עכ"ל. נמצא שרק במדבר היו הולכים עם נעליים כיון שהיו תמיד בדרך, משא"כ מי שיושב בסוכה לא צריך ללבוש מנעליו.

¹³ ועי' בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק א סימן קפא) איתא שיש לאסור רצפת הסוכה משום נוי סוכה. וז"ל יותר נוטה שאם הוא במקום שמוכרחין לעשות רצפה כגון שא"א להיות על הקרקע ממש יהיה אסור

¹¹ והשפתי חכמים (ח, ד) מביא דעה אחת כך, וז"ל ואם תאמר והא בפרשת כי תבא כתיב ונעלך לא בלתה מעל רגלך שמע מיניה שהיו להם מנעלים ויש לומר דהתם קאי איוצאי מצרים שהיו להם מנעלים אותם מנעלים לא בלו מעל רגליהם ומה שפירש כאן היינו אותן שנולדו במדבר שלא היו להם מנעלים עכ"ל.

¹² וא"כ יש סמך שאפשר ללכת יחף בסוכה. מיהו לפי השיטות במפרשים שגם במדבר היו הולכים עם מנעלים, מיהו לפי מש"כ בהערות להגרי"ש אלישיב (מעד קטן טו:), וז"ל, מנודה מהו בנעילת הסנדל וכו'. ולהלן אמרינן דנילף דיני מנודה מאבותינו במדבר, כגון משלח

והתפלל משה רבינו ולא תהיה עדת ה' וגו' והוא פרנסה כמש"כ לעיל, על זה היה התשובה את קרבני לחמי וגו' עכ"ל.

ומבואר בדבריו הק' שהיה ב' תפקידים בקרבן תמיד, במדבר היתה בשביל הדביקות בין הקב"ה למשה רבינו ע"ה לגלות לו את התורה, ובבהמ"ק היתה כאשה המפרנסת את הבית. וכן הבאתי לעיל מהגר"א ש"בתי מקדשות לא היה כי אם בערך המפרנסת את ביתה".

ולפי"ז אפשר לומר דצריך ג"כ השפעת בהמ"ק בסוכה בשביל לפרנס אותנו לשנה הבאה.

ג - ואפשר שהסוכה שעשה הקב"ה היא הבהמ"ק שלמעלה שהיה יורד בשלש רגלים, והיו רואים אותו כל כלל ישראל בשעת עלייה לרגל, וזמש"כ יראה יראה, וכמו שכתב הגר"ר יצחק אייזיק חבר ז"ל זי"ע, באור תורה (אות מט), וז"ל על ידי התורה נבראו כל העולמות, ולכן שם במקום בהמ"ק בציון היה סנהדרי גדולה, וכל התורה יוצא משם, כי שם הוא מרכז כל הבריאה כמו שאמרו (יומא נד:) מציון מכלל יופי (תהלים נ, ב) מציון משתיתו של עולם. וכן כל עלמין דלעילא הם קשורים שם, ולכן שם בית המקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה. ולכן שם הוא אבן שתי"ה ש"ת י"ה, כמו שנאמר (ישעיה כו, ד) כי ביה"ה צור עולמים, ביו"ד נברא עולם של מעלה, ובה"א עולם הזה, והם י' בבית המקדש של מעלה שהוא מרכז עלמין דלעילא, והה' בבית המקדש של מטה, ובית המקדש של מעלה היה מתלבש בבהמ"ק של מטה ממש, בעת שהיו ישראל עולים לרגל, שעל זה אמר הכתוב (שמות כג, יז) יראה כל זכורך כו', ואמרו (חגיגה ב.) יראה יראה כו'. והיינו מה שנאמר (בראשית כב, יד) ויקרא למקום ה' יראה, אשר יאמר היום בהר ה' יראה. והיינו ששם מקור השפע יותר בכל העולמות, ששם קו האמצעי הפנימי היורד בכל העולמות למטה וכן משם עליית עבודת ישראל מלמטה

ומבואר שהיא עוד יותר קדוש מדפנות הסוכה. וכל זה באה כתוצאה מהארת בית המקדש שחל על הסוכה.

ב - ועוד מעלה היתה במקדש שלא היה במשכן, שהיתה משפיע על ישראל פרנסה, משא"כ המשכן שלא היה בשביל פרנסת כלל ישראל כי היה להם את מן ולא היו צריכים לפרנסה, וכמו שכתב הנצי"ב בהעמק דבר (פ' פינחס כח, ב) וז"ל, את קרבני לחמי לאשי - ...היינו לחם שאני מפרנס בם את עולמי, וכדאיתא בכתובות דף י' למה נקרא שמו מזבח שהוא מזין, ופירש רש"י בזכות הקרבנות העולם ניזון כו', ובשביל זה נקרא עבודת הקרבנות בשם עבודה סתם יותר משארי מצות שבתורה, משום דסתם עובד הוא כדי לשבוע לחם, וכבר ביארנו בספר בראשית ט"ו ט' ובכ"מ דעבודת הקרבנות היה חוק לישראל היינו פרנסתם בארץ ישראל, מה שאין כן כל המצות אינן באין בשביל פרנסה בעולם הזה.

והנה רש"י הביא לשון הספרי למה נסמכה פרשה זו לזו משל למטרונא כו', ואינו מובן עדיין מה שייכות יש דוקא לפרשת תמידים להא דלעיל מינה, וגם הלא כבר נאמרה בסדר תצוה, ורש"י כתב בסמוך שלא נאמרה אלא בימי המלואים, וכבר השיג הרמב"ן על זה. אבל באמת לא נשתוו תכלית התמיד במדבר לתכליתו בארץ ישראל, דבמדבר לא באו בשביל עסק פרנסה, שהרי בזכות משה ירד המן, ולא באו התמידים אלא בשביל יעוד הקדוש ברוך הוא עם משה רבינו, ביום לתורה שבכתב ובלילה להופיע אור סיעתא דשמיא לתורה שבעל פה, והיינו דכתיב בפרשת תצוה בפרשת התמיד ונועדתי שמה לבני ישראל, ומשום הכי מאז שנתנדרו במעשה מרגלים ולא היה היעוד עם משה פנים אל פנים כמו שכתבו התוספות ב"ב דף קכ"א בשם המכילתא, ומשום הכי פסקו להקריב תמידים לתנא קמא בחגיגה דף ו', או לר' עקיבא שבט לוי לבד הקריב ולא מתרומת הלשכה דכל ישראל, אבל עתה בכניסתם לארץ

סוכה, וצ"ע עדיין לדינא עכ"ל. ועי' עוד בדרשו סימן תרלח הערה 8 מה שמביאים ר' אלישיב ור' שלמה זלמן אוירבאך שחולקים על זה.

להרמב"ם מדין עצי סוכה, ואם אפשר גם על הקרקע רק שעשה רצפה לנוי הוא בדין נוי סוכה, והקרקע עצמה לא נאסרה משום דקרקע עולם לא נאסר גם בדין עצי

יהושע בן לוי למה נקרא שמה בית שואבה שמשם שואבים רוח הקודש על שם (ישעיהו יב, ג) ושאתם מים בששון ממעיני הישועה עכ"ל. ולכן נקראת סוכה מלשון סֹכָה - ראייה, שאז זוכים לראות את השכינה.

והנה איתא **ביומא** (נד:) חכמים אומרים מציון נברא (העולם), שנאמר מזמור לאסף א-ל אלקים ה' ואומר מציון מכלל יפי - ממנו מוכלל יפיו של עולם כו' עכ"ל. ובהמשך שם איתא מחלוקת מאיפה נבראו השמים האם מהשמים או מהארץ, ואיתא בגמ' "וחכמים אומרים אלו ואלו מציון נבראו, שנאמר מזמור לאסף א-ל אלקים ה' דבר ויקרא ארץ ממזרח שמש עד מבאו ואומר מציון מכלל יפי אלקים הופיע ממנו מוכלל יופיו של עולם". וכלשון הגרי"א חבר לעיל, "אמרו (יומא נד:) מציון מכלל יופי (תהלים נ, ב) מציון משתיתו של עולם" מאבן השתיה.

והיינו כמו שכתב הגר"א **במשלי** (ל, ד) שכשהוקם המשכן הוקמו כל העולמות כולם, וז"ל מי הקים כל אפסי ארץ - הוא נגד הקמת המשכן שהקים משה בעצמו, ואמרו בזוהר (ח"א לה.) כשהוקם המשכן אז הוקמו כל העולמות עליונים ותחתונים עכ"ל. וכן הוא לכאורה בבנין בהמ"ק, וא"כ מציון מאבן השתיה הושתת כל העולמות עליונים ותחתונים.

ונלע"ד לפרש לענין סוכות שהיא כנגד המשכן, וכמו שמסיים הגר"א שם "מי הקים כל אפסי ארץ - נגד סוכות שאז התחילו לבנות המשכן". ונפרש כך, שמציון מהיופי שבמצוות של סוכות ממנה הושתת העולם, שמהדר והשמחה שממנה עושים את המצוות, מזה בא הבנין לכל ימי השנה (וכמו שכתבו השל"ה והשפת אמת ועוד, ששבעת ימי הסוכות הם שבעת ימי הבנין)!! ונמצא שסוכות יש לה את הקדושה של קדש הקדשים, שאבן השתיה שממנה הושתת העולם, היא במקום הארון הקודש, וכן יש לסוכה מעין אותה קדושה.

ובפי' האלשיך על תהלים (נ, ב) כתב וז"ל אשר תראוהו עושה עיקר מציון, לא שאין הכל חלילה שלו, רק כי למה שציון כלול יופי העולמות העליונים, שהוא לעומת ציון העליון ובית המקדש של מעלה, כי שם שער השמים, על כן

למעלה, והוא מראה הסולם שראה יעקב אבינו ע"ה כו'.

ולכן בכל רגל כשהיו ישראל עולים לבהמ"ק, אז נתחברו בהמ"ק של מעלה ושל מטה, ונתחברו ב' אותיות י"ה ביחד, עולם של מטה ושל מעלה, ויחדיו יהיו תמים על ראשו כו' (שמות כו, כד). ועל זה אמר דוד המלך ע"ה (תהלים קכב, ג-ה) ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו ששם עלו שבטים שבטי י"ה כו', כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד. והם הסנהדרין שבלשכת הגזית, כמו שנאמר (בראשית כח, כב) והאבן הזאת אשר שמתי מצבה, הוא האבן שתיה הנזכר לעיל שהוא יסוד של כל העולם, של מעלה ושל מטה. ולכן נקרא שתי"ה מלשון (תהלים יא, ג) כי השתות יהרסון, שהיה יסוד עכ"ל.

והנה כתוב בספר **אמונה ובטחון מהרמב"ן** (פרק בא) וז"ל, יום ראשון של חג הסוכות, לשון סוכה ברוח הקודש, כמו שאמרו (מגילה יד.) באבי מלכה ואבי יסכה (בראשית יא, כט), יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסוכה ברוח הקודש עכ"ל.

ובכד הקמח מרבינו בחיי (ערך סוכה) כתב וז"ל, וממה שאמרה תורה (ויקרא כג) בסכות תשבו שבעת ימים ודרשו ז"ל (סוכה כו.) תשבו כעין תדורו, כלומר שהמצוה הזו אין לה הפסק כל ז' אלא מצותה ביום ובלילה ולא כמצות הלולב שמצותו ביום ולא בלילה, תוכל ללמוד כי מצות הסוכה יש בה רמז לעוה"ב כי כן תענוג העוה"ב אין לו הפסק לעולם ולא סוף ותכלית, וזהו דרך התורה ברוב כי המצוה תבאר ענינה בתחתונים ותרמוז בעליונים. ומפני שהאדם אי אפשר לו שיירש העוה"ב ועוה"ז כי אם בידיעת התורה על כן תמצא מצוה זו שהיא רומזת לתורה, כי לשון סוכה לשון ראייה, אמרו רז"ל (מגילה יד.) למה נקרא שמה יסכה שסוכה ברוח הקדש תרגום וישקף ואיסתכי וכתוב בתורה (איוב כח, כז) אז ראה ויספרה וגו' עכ"ל.

וא"כ במיוחד בסוכות היו זוכים ביתר שאת לראות את השכינה בבחינת יִרְאָה יִרְאָה, ולכן אמרו רז"ל **בירושלמי סוכה** (פ"ה ה"א) וז"ל, א"ר

צריך לעשות מחיית עמלק מקודם שהוא היפוך בהמ"ק שמחבר עליונים ותחתונים, ועמלק הוא קוצץ בן קוצץ נרגן מפריד אלוף, וקודם בנין המשכן היתה מלחמת עמלק במדבר (שמות י"ז) ויחלוש יהושע וגו', וקודם בנין בהמ"ק בימי שלמה היתה מלחמת עמלק בימי שאול, ולפי שלא עלתה אז כהוגן נצרכה שנית בימי דוד דכתיב (מ"א י"א ט"ז) כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום, ובש"ס בבא בתרא (כ"א) שאלה היו עמלקים, וקודם בנין בית שני היתה מחיית עמלק בימי המן, עד קודם בנין הבית השלישי ב"ב יהיה סוף וקץ מחיית עמלק לגמרי עד שלא ישאר לו שורש וענף. כן הוא קודם כל יום טוב של סוכות הוא ר"ה ויוה"כ שהרשעים גמורים נכתבין ונחתמין למיתה, וכמ"ש בפייט של סוכות הובא בדברינו במאמרים הקודמים. והיינו באשר עמלק הוא המבדיל בין מוח ללב, וסוכות הוא זמן שמחתנו ובמדרש (קה"ר א, לח) "הלב שמח", ע"כ נכרתת מקודם הקליפה המפרדת בפני הלב עכ"ל.

ומבואר כאן שהמחיית עמלק היא מה שהרשעים נכתבין ונחתמין למיתה בראש השנה ויוה"כ.

ובשנה אחרת (יום הכפורים שנה תרעח) כתב קצת באופן אחר, וז"ל¹⁵ כן נמי סוכות הוא דוגמת בהמ"ק, ויוה"כ פ מקודם שהוא דיחוי הפסולת והרע, ושורש הרע הוא עמלק, וכפי מסת דיחוי הרע והפסולת באותה מדה זוכין ליכנס לסוכה, ואף שכולם נכנסין לסוכה, מ"מ אין פנימיות הסוכה קולטתו אלא לפי מסת ביעור הרע. וזהו שבזוה"ק (ח"ג קג.) כל מאן דאיהו משרשא וגזעא קדישא דישראל ישבו

מציון להיותו מכלל יופי על כן משם אלקים הופיע משם הופעת אורו יתברך ושפע כל כללות העולם. לא שאין שאר העולם שלו חלילה, רק שההופעה משם, כלומר ולכן מן המקום ההוא יעשה עיקר, הנה כי כל העולם שלו יתברך עכ"ל.

ואפשר לומר לפי"ז פירוש אחר דקאי על שמיני עצרת, שבו נמצאים בשיא היופי השמחה¹⁴, ממנה הושתת העולם, וכמו שכתב האלשיך כאן שבציון בקודש הקדשים הופיע הקב"ה אורו יתברך ושפע כל כללות העולם, ומשם הושתת כל העולם כולו, לשנה הבאה.

או בדרך אחרת, שאיך באים לקדושת ציון, לקדושת שמיני עצרת? מכלל היופי של ימי הסוכות, מההידור והשמחה שבמצוות של סוכות, משם זוכים לקדושת שמיני עצרת.

ואולי אפ"ל דכיון שמתחברת האותיות י"ה ביחד בשעת עלייה לרגל, והיינו שיורדת בהמ"ק שלמעלה ומתלבשת בבהמ"ק שלמטה, ע"כ מוכרח שקודם זה יהיה מחיית עמלק. ולכן ביום הכיפורים יש מחיית עמלק, על ידי שהקב"ה נוטל כל העבירות של כלל ישראל ומטילם על ראשו של הס"מ והס"מ הוא שרו של עמלק, ולכן הם נענשים על כל עוונותינו, וזוהי המחייית עמלק. ועי"ז אפשר לבהמ"ק שלמעלה להתלבש בבהמ"ק להתחבר שם י"ה.

וכעין זה כתוב בשם משמואל (מועדים יום הכפורים שנה תרעב) וז"ל הנה כתבו ז"ל שסוכה היא דוגמת בהמ"ק, ועי"ז נאמר (שיה"ש א, ד) הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בכך זה סוכות זמן שמחתנו. וכמו קודם כל בנין בהמ"ק

זה שמיני עצרת [שאל יש השמחה אמיתית] עכ"ל, שאז אפשר לזכות לשמחה פנימית, דהיינו שמחה אמיתית שיהיה בלי שום צער אחריו.

¹⁵ וזהו הענין של סוכות אחר יוה"כ פ. כמו שמצינו קודם בנין בהמ"ק היתה תמיד מחיית עמלק, כי קודם הקמת המשכן היתה מלחמת עמלק ברפידים, וקודם בית ראשון בימי שאול ודוד, וקודם בית שני בימי מרדכי ואסתר, וקודם הבנין השלישי ב"ב תהיה המלחמה בעמלק ע"י משיח בן יוסף כדאיתא במדרשים,

¹⁴ וכמו שכתב הגר"א במשלי (לא, כה) "עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון - עוז הוא בראש השנה ויום הכפורים, והדר בסוכות - פרי עץ הדר, ותשחק ליום אחרון - זה שמיני עצרת שעליו נאמר (דברים טז, טו) והיית אך שמח" וכתב הגה"צ ר' שלמה ברעוודה זצ"ל זי"ע בספרו לב שלמה (עמ' רמח) וז"ל ביאור דבריו הם, עוז הוא עבודת ר"ה ויוה"כ, תשובה ותחנונים בימי הדין, והדר זה עבודת חג הסוכות פרי עץ הדר, וזה כבר עבודה מתוך שמחה ואהבה והידור רב. ושני עבודות אלו אומר הגר"א הם עדיין רק לבושים, ותשחק ליום אחרון

וסוכה שמה וכו' מיד מוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה מיד בועטין בסוכתם ויוצאין. ואף דישראל נמי מצטער פטור מן הסוכה, מ"מ בעוטי לא מבעטי. והיינו שדוקא ישראל שהם נקיים מפסולת הסוכה קולטתם ומוצאין בה קורת רוח, וע"כ כשהם מוכרחים לצאת יוצאים בכבוד ראש ומצטערין כאדם שאבד הונו ורכושו שמשמעשע בו, אבל הגויים שהם מעורבים טו"ר אפי' הטובים שבהם, אין הסוכה קולטתם ואין מוצאין בה קורת רוח ויושבים רק מצד ההכרח, וע"כ כשנפטרים בשביל שהם מצטערים, הם בורחים כתינוק הבורח מבית הספר, ולא עוד אלא שבועטים עכ"ל¹⁷.

ומבואר מדבריו, שמחיית עמלק הוא דיחוי הפסולת והרע מן האדם, כי שורש הרע הוא עמלק, וכפי מסת דיחוי הרע והפסולת באותה מדה זוכין ליכנס לסוכה.

ובשנת תרפא (יום הכפורים) כתב וז"ל ע"כ קודם סוכות שהוא דוגמת בהמ"ק, צריכין מקודם להחליש כחו של עמלק, וזהו יוהכ"פ, ונשא

(שיה"ש א') הביאני המלך חדריו. והנה ידוע שקודם בנין בהמ"ק היתה צריכה להיות מחיית עמלק, שהרי עמלק הוא המפריד ואין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זכר עמלק, והוא היפוך בנין בית המקדש שהוא חיבור כל ישראל יחד, כי כולם מתקבצין בבית אחד, ובו חיבור עליונים ותחתונים, ונקרא חדר המטות כבשר"י שיר השירים (א' ט"ז). ולעומת חיבור ישראל יחד בבהמ"ק לעומתן להיפוך מחמת עמלק אין הכסא שלם. ולעומת חיבור עליונים ותחתונים בבהמ"ק להיפוך מחמת עמלק אין השם שלם. וע"כ צריכין מקודם להחליש כחו של עמלק קודם המשכן, וכמ"ש (שמות י"ז י"ג) ויחלוש יהושע את עמלק וגו', וקודם בית ראשון היתה מלחמת שאול ודוד, וקודם בית שני היה ענין המן, וקודם הבית השלישי תהיה מחיית עמלק לגמרי. וע"כ קודם סוכות שהוא דוגמת בהמ"ק, צריכין מקודם להחליש כחו של עמלק, וזהו יוהכ"פ, ונשא השעיר זה עשה את כל עוונותם עוונות תם, וידוע דשורש הרע של עשו הוא עמלק:

בסוכות תחות צלא דמהימנותא ומאן דליתיה מגזעא ושרשא קדישא דישראל לא יתיב בהו ויפיק גרמי' מתחות צלא דמהימנותא.

וזהו פירוש הפייטן (בשחרית יום ב' דסוכות) זעם מאז תרשיש ואיים, חרה אפו בם, מהיות חיים. ואף שאין להאומות עסק עם יוהכ"פ, ורק בר"ה דנין את האומות ולא מצינו להם דבר ביוהכ"פ. מ"מ זאת ידוע שחיות עמלק ראשית גוים מעוונות ישראל ח"ו, ובזוה"ק (ח"א ר"א א) דהא לא אשתלים דא מנוולא אלא בחטאין דבני נשא. וע"כ ביוה"כ כשנמחו עוונות ישראל נדחה עמהם עמלק והתלוויים בו, והחיות שהיתה בידם מחמת עוונות ישראל ניטלה מידם וניתנה לישראל. וזהו הפירוש חרה אפו בם מהיות חיים, וישראל נוטלין את החיות ושמחים בסוכה ובלולב, ובירושלמי (פ"ג דסוכה ה"א) שלולב היבש פסול משום לא המתים יהללו כו'¹⁶.

וכבר הגדנו שסימן לאדם שהסוכה קולטתו הוא קורת הרוח שמוצא בסוכה, וכל כמה קורת רוח שיש לו בסוכה, בה במדה הסוכה קולטתו, וזהו פירוש הש"ס (ריש ע"ז) דהאומות יאמרו תנה לנו מראש ונעשנה יאמר להם מצוה קלה יש לי

¹⁶ וזהו (תהלים קכ"ד) לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם, ובש"ס מגילה (י"א א) דרשו אדם ולא מלך דקאי על המן מזרע עמלק. וכל המזמור הזה קאי נמי על יוהכ"פ, שהי"ת עוזר לישראל נגד עמלק. ומסיים עזרנו בשם ה' עושה שמים וארץ, וכבר אמרנו שזה רמז לסוכה גמטריא צ"א חיבור שני שמות הקודש, שלעומתם הם שמים וארץ:

וזה שיסד האריז"ל (בהמבדיל למוצאי יוה"כ) יצוה ה' חסדו למען יעקב עבדו. כי סוכות הוא חסדים פנימיים ומקיפים כידוע. אך זהו רק למען יעקב עבדו, שביעקב כתיב (בראשית ל"ג ט"ז) נסע סוכותה, כי באשר יעקב היה נקי מפסולת לגמרי ומטתו שלימה, היה בכחו לעשות דוגמא לזרעו אחריה לזכות למצות סוכה ולהחסדים כנ"ל. אבל אברהם ויצחק אף שבעצמם לא היתה חסרה להם שלימות, מ"מ באשר יצאה מהם פסולת, לא היה בכחם לעשות דוגמא זו לזרעם אחריהם, כי אין הסוכה קולטת אלא אחר דיחוי הפסולת:

¹⁷ שם משמואל מועדים יום הכפורים שנה תרפא ענין מוצאי יוהכ"פ והשמחה שעושין בו, יש לומר דהנה איתא בספח"ק דסוכות הוא דוגמת בהמ"ק ונתקיים

סניגור לישראל והולך לו, אומר הקב"ה לשבעים שרים העומדים סביב לכסא, ראיתם קטיגור זה איך עומד תמיד על בני, וכשנתנו לו שעיר א' עם פתק של כל עוונותיהם, הוא קיבל אותם, אז מסכימים כולם שיחזרו עוונות אלו על עמו [דהיינו אדום] (לשון הגר"ש ברעוודה בפ' הגר"א על חד גדיא עמ' ר"ד).

ומבואר בכמה מקומות בדברי הזוה"ק (ואכמ"ל¹⁸) שע"י התקיעות ותפילות וקרבתות של ר"ה מהפכים את מחדת הדין למידת הרחמים, ומקבלים מהקב"ה ברכות. ואז השטן שונא את ישראל במה שטרח לשוא לחפש עוונות לקטרג עליהם, וע"כ מנסה כל הזמן לקטרג עליהם, עד שהקב"ה נותן לו יוה"כ יום שיכול לקטרג עליהם. ולכן נותנים לו את השעיר לעזאזל ביוה"כ בתורת שוחד, ואז חוזר הוא להקב"ה ומלמד עלינו זכות. ומפני זה מכפר הקב"ה עוונותיהן של ישראל, כיון שאפילו השטן מלמד עלינו זכות. ובמקום זה כל האלות האלה יפלו על ראשו של אדום, שהם אומתו של ס"מ, בבחינת "צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו" (משלי יא, ח), דהיינו כשנגזר גזירה רעה על צדיק, והוא עשה תשובה והתפלל לה' יתברך, אין הגזירה חוזרת ריקם, דכיון שנגזר אי אפשר להחזיר אותה, אלא בא רשע תחתיו, ומקבל אותה גזירה רעה, וכמו שכתב הגר"א **במשלי** שם וז"ל, הצדיק אע"פ שבא עליו צרה הוא נחלץ מהצרה ויבא רשע תחתיו - ואותה הצרה אינה חוזרת ריקם, אלא הרשע בא תחתיו באותה הצרה עצמה כמו המן, ואותן שהלשינו על חנניה מישאל ועזריה עכ"ל.

נמצא בדבריו ג' מהלכים על המחייט עמלק, א' מה שנכתבים ונחתמים הרשעים למיתה בר"ה ויוה"כ. ב' טהרת הלב שמתגרש מאיתנו קליפת עמלק שבתוך ליבנו. ג' מה שלוקח הקב"ה את עוונותינו ומטיל אותם על ראשם של עמלק ביוה"כ. ונמצא שאפילו אם נכתבו עמלק למיתה בראש השנה, צריכים ליכתב שוב ביוה"כ

השעיר זה עשה את כל עוונותם עוונות תם, וידוע דשורש הרע של עשו הוא עמלק עכ"ל.

ודבריו מתבארים על פי מה דאיתא בזוה"ק (פ' תצוה קפד:) וז"ל בלשה"ק (מפי' הסולם) בוא וראה, שעיר ההוא שישראל משלחים לעזאזל, למדבר ההוא, הוא לתת חלק לסטרא אחרא (לצד האחר, השטן), להתעסק עמו. ואם תאמר, למה כאן ב' שעירים, אחד לה' ואחד לסטרא אחרא ההוא, יתכן, לשלוח שעיר ההוא של הסטרא אחרא לעזאזל, אבל שעיר לה' למה. ומשיב, אלא דומה למלך שכעס על בנו, קרא לסנטר ההוא, שעושה תמיד דין בבני אדם, כדי שיבא לעשות דין בבנו. סנטר ההוא שמח ונכנס לבית המלך לאכול שם. כיון שהביט בו בנו, אמר, ודאי לא בא סנטר הזה בבית אבי, אלא משום שהמלך כעס עלי.

מה עשה הלך ונתרצה עמו. כיון שנתרצה עמו, צוה המלך לעשות סעודה עליונה לו ולבנו. וצוה שלא ידע אותו סנטר בה. אח"כ בא אותו סנטר, אמר המלך, עתה, אם זה ידע מסעודה העליונה שתקנתי לי ולבני, יתבלבל השלחן. מה עשה קרא לממונה על הסעודה, אמר לו התקן משהו ותשים לפני ותשום לפני סנטר ההוא, כדי שיחשוב שסעד אצלי משלי, ולא ידע באותה סעודה היקרה, אשר לי ובני, ויטול אותו החלק וילך לו, ויפרד משמחת הסעודה שלנו. ואם לא עשה המלך כך לא היה נפרד אותו סנטר מבית המלך. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל הזמינו ב' שעירים, אחד לי ואחד לאותו המלשין, דהיינו הס"א, כדי שיחשוב שאכל מסעודה שלי, ולא ידע משמחת הסעודה האחרת שלנו, ויקח חלק ההוא וילך לדרכו ויפרד מביתי עכ"ל.

ובזוה"ק (ח"ג קב.) איתא שהמקטרג דומה לשוטה שעומד לפני המלך, וא' נותן לו יין ואח"כ מספר לו כל חטאיו, והשוטה בא לפני המלך, ובמקום לקטרג עומד ומשבח אותו שאין כמוהו בעולם, כך ישראל נותנין לו דורון (השעיר) ובו פתק שכתובים עליו כל עוונותיהם כו', והוא בא ומשבח את ישראל לפני הקב"ה. וכשנעשה

¹⁸ והארכתי במאמר מהלך בין המצרים עד שמחת תורה, בענין יוה"כ על זה.

בשביל תוספת העוונות שמיוה"כ, שעברו אליהם.

ה - הארת סוכתו של הקב"ה

ה - הארת סוכתו של הקב"ה - ונראה כמו שכתבתי לעיל, שאם האדם מטהר ומקדש עצמו כראוי בימים נוראים, אז גם הקב"ה מגיע לסוכת האדם בסוכות, ומתפלל בתחילת השנה שהיא הבריאה חדשה בתוך הסוכה שיזכה לשכון שכינתו בתוך האדם, ואם זכה לזה, אז מובטח הוא שבאותו שנה לא יחטא, כי לא ישלוט כוחו של הסטרא אחרא עליו שנמשלת לעבודה זרה.

וכתוב **בעל שם טוב על התורה** (פ' בראשית אות פג) בענין הארת שבת שהיא כמו הארת סוכות וז"ל, וזהו גם כן ענין שאנו אומרים בשבת הפורש סוכת שלום (זוהר ח"ג רנ"א), והפירוש הוא כי סוכה הוא מענין סוכה ברוח הקודש, ולשון צופה, שהוא ענין הבהירות המתגלה, כדי שעל ידי זה ישתוקקו הנשמות אליו יתברך שמו, ועיני כל אליו יצפו, ושלום, הוא ענין התקשרות הברואים בבורא יתברך שמו, כי ענין שלמות ושלום הכל אחד, וענין שנקרא סוכה הוא כמו סכך, שיש בו נקבים, ומתנוצץ אור השמש בו דרך נקבים כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי סוכה פ"ב ה"ג) כמו כן הבהירות של ה' יתברך מתגלה לכל אחד ואחד לפי ערכו, לאחד הניצוץ הוא קטן, ולאחד הוא גדול מזה ולזה נקרא סוכה, ועיקר יום השבת הוא להתדבק בה' יתברך על ידי תפילה ותורה לשמה, ולזה קורא בזה"ק (ח"ב רה). האי יומא, יומא דנשמתין ולא יומא דגופא, רצה לומר שמאיר שורש הנשמות על הנשמות שבגופים, והם נכספים אליו, וזה נקרא תוספות שבנשמה יתירה, וכל זה נרגש לברי לבב (כתר שם טוב ח"ב דף כ' ע"ג) עכ"ל.

ורואים כאן עוד דבר נפלא, שהיו כלל ישראל צריכים קדושת הסוכה כדי להיות מוכנים לצאת למדבר, והיינו שקדושת ענני הכבוד לא

הספיק להם אלא היה הקב"ה צריך להביא אותם עם הענני הכבוד למקום סוכתו, במקום המקדש. וכן אנו קודם שיוצאים למסעינו לכל השנה כולה, צריכים לשבת בסוכתו של הקב"ה לספוג קדושה כדי שנהיו מוגנים מכל ההשפעות הרעות של כל השנה כולה. ולכן מנענעים הלולב לבטל כל מיני רוחות וטללים רעים, דהיינו השפעות רעות שישפיעו עלינו ח"ו.

ו - הארת עולם הבא

כתב **השפת אמת** (סוכות שנה תרמג) וז"ל ימי הסוכות שנקראים זמן שמחתינו כי השי"ת זיכה אותנו לישב בצלו. והיא **מעין בחינת הגן עדן** דכתיב (בראשית ב, ח) וישם שם את האדם. ועיקר הבריאה היה להיות דירת האדם שם. ושם היה השמחה כמ"ש (כתובות ח). כשמחך יצריך בגן עדן. והגם שכתוב ויגרש את האדם, אעפ"כ יש זמנים שמתנוצץ קצת הארה מבחינת הגן עדן. והשי"ת הכניסנו לדירה זו שחל עליה שם שמים כדאיתא בגמ' (שם) והשמחה במעונו. לכן דירה זו מביאה השמחה. ובודאי ע"י טהרתן של ישראל ביוכ"פ יש שמחה לפניו במרום. לכן יש לנו לשמוח בשמחת הבורא יתברך, וז"ש (ויקרא טז, ל) לפני ה' תטהרו. ומלבד שזכינו לטהרה יש לנו להתענג בשמחת השי"ת בנו עכ"ל.

וכתוב **בדרשות ופירושי רבינו יונה עה"ת** (האזינו ירושלים תשמ"ח עמ' שמח ד"ה ד"א בסוכות¹⁹) וז"ל נצטוו ישראל לעשות מצוה זו בזמן זה, לפי שקדם ראש השנה בראש החודש שהוא יום הדין, ועשרת ימים שהם ימי תשובה, והעשרי יום הכפורים, אחר שנתכפרו עונותיהם ביום הכפורים כו' ראויין על זה לנחול **חיי עולם הבא**, והסוכה רמז כי אז השם יסך עליהם באברתו עכ"ל²⁰.

²⁰ ועי' מש"כ **הגר"א בשה"ש** (א, ג פי' ב) וז"ל בזה יתורץ ג"כ מה שהוקשה לכל הקדמונים, מה שלא נאמר

¹⁹ הובא בהערה 236 על השפת אמת עוד כמה מקורות שהוא כעולם הבא.

תשובה ועזיבת חטא, וימים האלו צריכים התבוננות יתירה לזכות לעולם הבא עכ"ל.

וכתב **השפת אמת** (סוכות שנה תרמ) וז"ל **סוכה היא רמז לעולם הבא**²¹. ולכן צריך להיות מקודם **יוהכ"פ ועניתם את נפשותיכם. כי עוה"ב וארץ ישראל ע"י יסורים** כדאיתא במדרש (שמו"ר א, א), וכמ"ש ויענך וירעיבך כו' למען הודיעך כו'. וזהו רמז תענית יוהכ"פ רק בתפלה שהוא מוצא פי ה' כמ"ש האר"י ז"ל. ובסוכות נשלם מכוון התענית. וכל הג' כלולין בחג הסוכות. באר שהוא ניסוך המים. וסוכות ענני הכבוד. ומן שהוא בזכות משה לחם מן השמים הוא בחי' הלולב ומיניו. ורמז דכתיב ממטיר לכם ולקחתם לכם. והוא הדעת שמשגיגין בזה החג כל נפשות בני ישראל כמ"ש למען ידעו דורותיכם [וכתיב דרתיכם חסר לרבות גם דורות השפלים]. וזהו למען הודיעך כו'. לכן מרבין בתפלות והושענות בסוכות שנפתח בחי' מוצא פי ה'. בפרט ביום הערבה שהוא הושענא רבה. והוא גמר התענית כידוע שהו"ר הוא חיתום גמר דין של יוהכ"פ עכ"ל.

ואפשר להוסיף שכמו שכתבנו לעיל שיש לסוכות ג"כ הארת בהמ"ק שהיא ארץ ישראל

הבא אינו אלא בסוף ימיו של אדם, שכתוב בו (תהילים צ, י) ימי שנתינו שבעים שנה. הדס בו מרירות וריחו טוב, ירמוז אל הצער שהוא מדרכי התשובה. והוא שיצער אדם עצמו ושיסגף את גופו בתעניות ומלקיות ובגדרים רבים כפי מה שחטא, ושיצטער כפי מה שנהנה ועם זה יעלה ריחו לשמים. וערבה רמז להכנעה ושפלותו, לכך אינה גדילה על ההרים אלא הוא גדילה בנחל במקום נמוך ושפל, כדי שיכניע לבו וישפיל עצמו ויתכפר לו. ולפי הדרך הזה נראה ליטול ביד ימין הלולב עם ההדס והערבה, כדי לרמוז על שכר הגדול שכר עולם הבא המעותד לו בסוף עם הצער וההכנעה. וכן אתרוג רמז לשכר עולם הזה ליטלה ביד שמאל, שכן עולם הבא נמשל לימין, ועולם הזה נמשל לשמאל, ממה שכתוב (משלי ג, ז) אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד. ובאורו למימינים בה למי שהלך במצות לצד ימין ומכוון בהם לשכר עולם הבא. למשמאלים בה למי שהלך בהם לצד שמאל. ומכוון בהם לשכר עולם הזה, לזה נותן אורך ימים ולזה עושר וכבוד. הרי מצות סוכה ולולב רמוזים לשכר עולם הבא.

ובספר **חשבה לטובה** (סוכות עמ' עג) ביהי רצון שאומרים כשנכנסין לסוכה איתא "ובזכות צאתי מבאתי החוצה", היינו כמו שפירש רש"י ז"ל על הפסוק (בראשית טו, ה) ויוצא אותנו החוצה, הוציאו מחללו של עולם, היינו שיוצאין מעולם הזה (ע' קהלת יעקב ערך חוץ).

ובספר **יכהן פאר** (סוכות עמ' קנח) הנה בסוכות יוצאים מבתינו, רמז שיוצאים מזה העולם ובאים לכוח העליון, וזה עיקר השמחה, דלעולם הזה בעצבות, וכשבאים לכוח עולם הבא הוא בשמחה עכ"ל. **וביסוד יוסף** כתב וז"ל, היושב בסוכה ולומד או מתפלל, הרי הוא יושב ממש בתוך העולמות העליונים עכ"ל.

וביערות דבש (חלק א דרוש יא) כתב וז"ל, ג' רגלים, הם ג' מתנות שנתן קב"ה לישראל, כמבואר בברכות (ה). תורה, ארץ ישראל, עולם הבא, ופסח מורה על ארץ ישראל, כי עיקר יציאת מצרים בשביל ארץ ישראל כנודע, וכן ביו"ד ניסן עברו את הירדן ועשו פסח בגלגל, **סוכה מורה על עולם הבא**, אשר היא סוכה מזרם, ולכך הקדים ראש השנה ויום כפור קודם סוכות, שהם **תנאי עולם הבא מחילה וסליחה**

בתורה שכר עולם הבא. כי עיקר עולם הבא הוא להשיב הנשמה למקורה לדבק בשכינה, ובודאי יותר טוב מזה כשהשכינה דבוקה למטה, כאשר היתה כוונת הבריאה, כידוע. ושכר זה כתוב כמה פעמים בתורה עד אין מספר, ושכנתי בתוכם ולא תגעל נפשי וכו' עכ"ל.

וא"כ כשהשכינה שורה בינינו כאן בעולם הזה, הרי הוא כדוגמת עולם הבא.

²¹ וכתב **המטה משה** (עמוד העבודה דיני סוכות סימן תתצא) וז"ל ומאחר שמצות סוכה רומזת להתעורר לב האדם על תכלית עולם הבא. לכן צוה גם כן ולקחתם לכם ביום הראשון כפות תמרים וגו' (ויקרא כג, מ). כי האתרוג ולולב רמז לשכר העולם הזה והעולם הבא. והדס וערבה הן רמז לדרכי התשובה, והן הצער וההכנעה. פרי עץ הדר ירמוז לשכר עולם הזה, לפי שיש מצות שהאדם אוכל עליהן פירות משנה לשנה, כשם שהאתרוג דר באילנו משנה לשנה (סוכה לא ב). כפות תמרים ירמוז לשכר עולם הבא, כשם שהלולב גדול כך שכר עולם הבא גדול. כשם שהלולב עליון שלו זו למעלה מזו, כך מדרגות עולם הבא זו למעלה מזו. וכשם שהלולב אין פריו אלא לסוף שבעים שנה, כך שכר עולם

איש ישראל דכתיב ויפח באפיו. וכמ"ש חז"ל יראה אדם כאלו קדוש שרוי בתוך מעיו עכ"ל.

ובספר באר משה (סוכות) כתב וז"ל הנה עברו עלינו ימים הקדושים, ימי אלול הרצון, שישראל קדושים שבו בתשובה, ועשו בהם גודל ההכנה והזמנה [על ר"ה ויוה"כ וחג הסוכות] וכו' שכל אלו ההכנות וההזמנות עשו ישראל קדושים כו' להכתירו לבורא כל העולמים בכתר עליון כו'. והן עתה בבואינו אל הסוכה הקדושה, עם כל ההכנות וההזמנות שעשינו בימים הקדושים שעברו עלינו, בודאי מהראוי לכל איש ישראל לערכו וערך אחיזת נשמתו, לטעום בסוכה התענוג העליון הקדוש מעין עולם הבא עכ"ל.

ובספר ליקוטי תורה (סוכות ד"ה ה' לי) כתב וז"ל, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, פירוש האזרח לשון עתיד, כלומר מה שאני עתיד להזריח בתוך ישראל ובפנימיותם לעתיד לבא, עכשיו "ישבו בסוכות", והיינו שבסוכה זוכים לכל ההארות והקדושות שיתגלו לעתיד לבא עכ"ל.

ז - הארת חופה בינינו לבין הקב"ה כביכול

כתב השם משמואל (פרשת פינחס שנה תרעו) וז"ל וחופה מתיחסת לאות ה"א שהיא מקיפין כנ"ל וכענין סוכה וכבש"ס (ריש סוכה) דסוכה וחופה ענין אחד להם עכ"ל.

וכתב השפת אמת (סוכות שנה תרלד) וז"ל ענין סוכה כמו חופה שגומרת הקנין אשה לבעלה. בסוכות הושבתי. כי ביציאת מצרים נתקדשו בני להשי"ת כמ"ש אני ה' מקדשכם המוציא אתכם כו'. ועל זה כתיב (בראשית לג, יז) ולמקנהו עשה סוכות עכ"ל.

וכן מצאתי באחד מבעלי תוספות על התורה, רבינו אפרים (פ' פנחס) שכתב וז"ל, [בסוכות תשבו] שבעת ימים - כמו שמחת חופה, כך יהיה לעתיד לבא עכ"ל.

ובביאור הגר"א לספרא דצניעותא (פ"ה) כתב וז"ל אחר כך בסוכות חופות שבע כידוע, וכמ"ש

והשפעת התורה בשמיני עצרת, לכן כל הג' דברים שנקנית ביסורים יש בחג הסוכות ושמיני עצרת. ומפני זה צריך יסורים ביוה"כ.

ולפי מה שהבאתי לעיל בשם האריז"ל (בסידור האר"י) כי סוכות רומז לשובע שנשפע שובע לעולם, על כן יש לפרש את הפסוק ויענך וירעיבך - ביוה"כ, ויאכילך את המן - בסוכות, למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוציא פי ה' יחיה האדם - פי ה' היינו הנשיקה שבסוכות ושמיני עצרת.

[תר"מ] עירבובי דברים שלא כסדר

סוכה היא רמז לעולם הבא. ולכן צריך להיות מקודם יוה"כ פ' ועניתם את נפשותיכם. כי עוה"ב וארץ ישראל ע"י יסורים. כדאיתא במדרש וכמ"ש ויענך וירעיבך כו' למען הודיעך כו'. וזהו רמז תענית יוה"כ פ' רק בתפלה שהוא מוצא פי ה' כמ"ש האר"י ז"ל. ובסוכות נשלם מכוון התענית. וכל הג' כלולין בחג הסוכות. באר שהוא ניסוך המים. וסוכות ענני הכבוד. ומן שהוא בזכות משה לחם מן השמים הוא בחי' הלולב ומינו. ורמז דכתיב ממטיר לכם ולקחתם לכם. והוא הדעת שמשגיגין בזה החג כל נפשות בני ישראל כמ"ש למען ידעו דורותיכם [וכתיב דרתיכם חסר לרבות גם דורות השפלים]. וזהו למען הודיעך כו'. לכן מרבין בתפלות והושענות בסוכות שנפתח בחי' מוצא פי ה'. בפרט ביום הערבה שהוא הושענא רבה. והוא גמר התענית כידוע שהו"ר הוא חיתום גמר דין של יוה"כ פ'. וכתיב זכרתי לך חסד נעורייך כו'. כי בודאי אחר הגלות היו צריכין בני' לבוא להשגות גדולות. וגם המה בודאי הבינו זאת וכמ"ש ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. אעפ"י כן הלכו אחר הבורא ית'. וגם צידה לא עשו להם ונתנסו ברעבון וצמאון. ואח"כ השיגו הכל עד שקבלו התורה. כמו כן אחר ר"ה ויוה"כ פ' שהוא דמיון ליציאת מצרים בהשגת הנפש להבורא ית'. ע"י העינוי זוכין אח"כ לכל אלה המתנות בשמ"ע. וגם בסוכות עצמו בשמחת בית השואבה שמשם שואבין רוח"ק. דכתיב לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי. וכשנטהרו לבות בני' ביוה"כ פ' דכתיב לטהר אתכם. ממילא מתעורר רוח קדושה בלבבות בני'. והוא מוצא פי ה' שיש בכל

(ישעיה ד, ו) וסוכה תהיה לצל יום כו' זמן
שמחתינו, וגם האומות יתקיימו ורעו זרים
צאנכם (שם סא, ה), ואח"כ שמיני עצרת שיכלו
אומות העולם וישמחו ישראל לבדן עצרת תהיה
לכם (במדבר כט, לה) עב"ל.